

URBAN CULTURES: FALLET KOMMERSEN

OM URBANA BERÄTTELSE & HÅLLBAR KULTURELL FÖRTÄTNING

Daniel Gillberg (red)
Helene Brembeck
Ylva Berglund
Joakim Forsemalm
Niklas Hansson

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

MISTRA
**URBAN
FUTURES**

ABSTRACT

Urban Cultures: Fallet Kommersen (Case Kommersen)

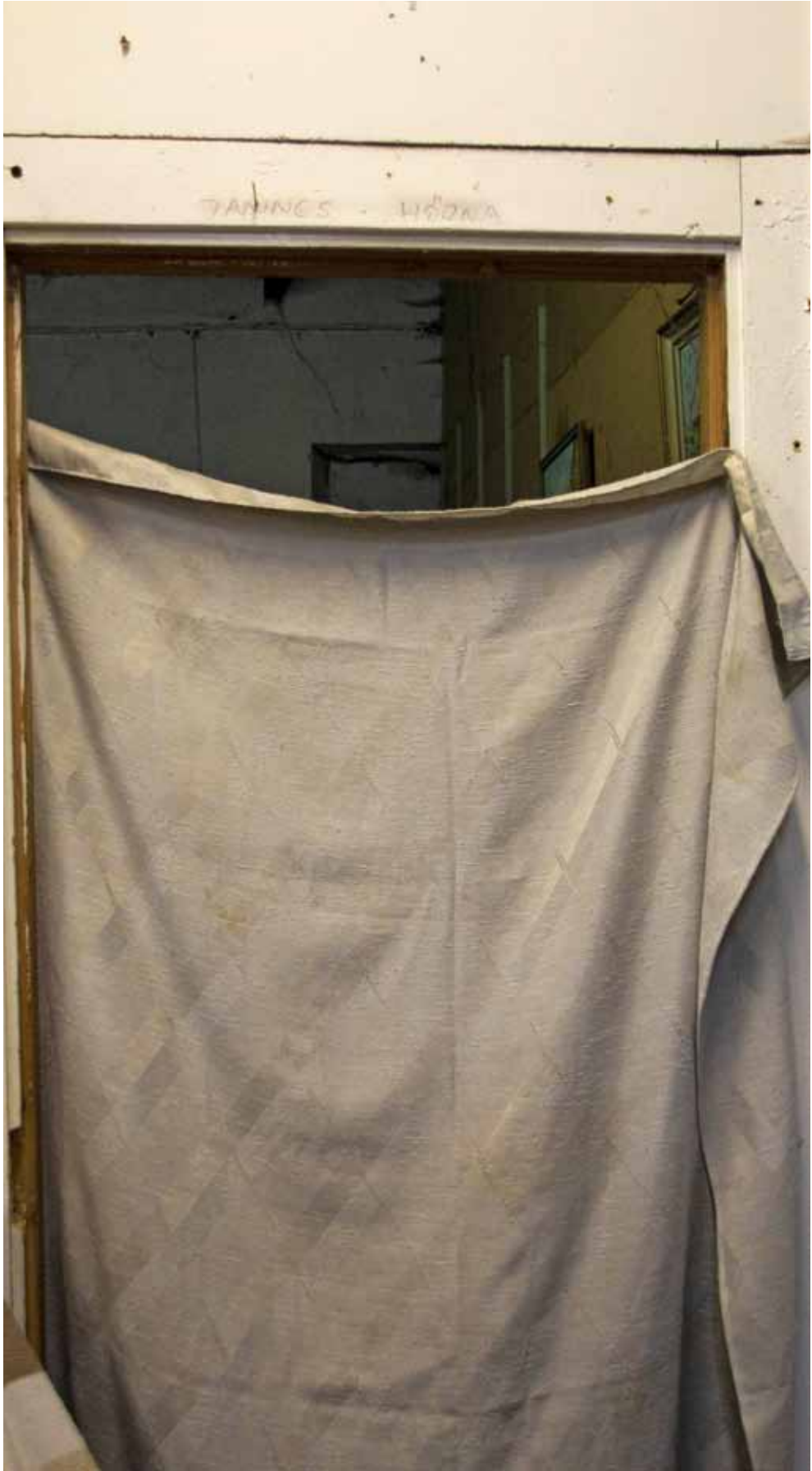
This project builds upon knowledge derived from our previous work with Urban Cultures (see Gillberg et al 2012), which was a summary of both theoretical (cultural) perspectives on the city as well as cultural everyday doings within the city. Our conclusion then, which is our point of departure now, was that urban cultures needed the city to be an *enabling city* (see Chiara Camponeschi, www.enablingcity.com). This time we want to further explore this topic by investigating the city in real life.

Our intention is modest and based on the humble thought of a possibility to add some positive insights from adding *culture* – as a methodological and analytic perspective, a concept and an empirical given – into the mix of ingredients commonly associated with the notion of sustainability. One way of reaching the sustainable city is thought to be by making the city dense. Therefore one of the aims of this project is to investigate what the concept *cultural densification* would consist of and what it would mean to use it within city planning. To do so we have chosen the flea market Kommersen at Masthuggstorget, Gothenburg as our case study.

We argue that markets, and in this case an urban flea market, are important phenomena that contribute to sustainable urban cultures in specific ways depending on particular market mechanisms, organizational features and socio-cultural dimensions of the flea market. In conclusions we present the concept of sustainable cultural densification defined as: urban cultures are drivers of complex processes of layering of values over time. These values could be seen as solutions to different problems residing in cities, and a lens through which to perceive of sustainable urbanity.

INNEHÅLL

Abstract	2	Kommersens och andra långgatan: två skilda fenomen?	28
<i>Urban Cultures: Fallet Kommersen</i> <i>(Case Kommersen)</i>	2	(Loppmarknaden) kommersens värden och betydelse	29
BAKGRUND	5	<i>Värde som minne av trävaruindustri och blandstad</i>	29
Täthet, hållbarhet & kultur:	5	<i>Värde som "ankare"</i>	30
(Lopp)marknader som drivkraft för en hållbar stad, urban kultur och kommers	6	<i>Estetiskt värde och värde som landmärke</i>	30
Övergripande syfte och frågeställning	7	<i>Värde som alternativ ekonomi</i>	30
Studieobjekt, hypoteser och frågeställningar	7	<i>Ekologiskt värde – resursanvändning</i>	30
<i>Hypoteser</i>	8	<i>Värde som integrationsskapande mötesplats över klass, kön och etnicitetsgränser</i>	31
<i>Specifika frågeställningar</i>	9	VAD ÄR KULTURELL FÖRTÄTNING?	33
Samarbetspartners och medverkande	9	tankar från intervjuer och hearing	33
METOD OCH MATERIAL	11	vårt perspektiv på kulturell förtätning	35
Intervjuer	11	<i>En utgångspunkt för en fortsättning</i>	36
<i>Intervjuer om kulturell förtätning</i>	12	RESULTATSPRIDNING	39
<i>Intervjuer om Kommersen</i>	12	Vetenskaplig artikel	39
<i>Intervjuer om Långgatsområdet</i>	12	Film	39
Hearing	12	Stadsmuseet möter kommersen	40
Arkivstudier	13	Seminarier	40
Stadsittning	13	Resultatblad	40
Film	13	REFERENSLISTA	41
VAD ÄR KOMMERSEN?	15	APPENDIX 1: METODER	42
Från bränder till rivningsvägor: berättelsen om en överlevare	15	Intervjuer	42
FRÅN TRÄ OCH FRUKT TILL MAGI: BERÄTTELSEN OM EN LOPPMARKNAD, EN MÖTESPLATS OCH ETT KONSTVERK	19	<i>Om kulturell förtätning</i>	42
<i>Försäljarnas Kommersen: Tjäna en slant och känna tillhörighet</i>	20	<i>Om Kommersen</i>	42
<i>Tillfälliga försäljare: "Återbruk är bra"</i>	23	<i>Om Långgatsområdet</i>	44
<i>Besökarnas Kommersen: "En lördag utan loppis är ingen bra lördag"</i>	23	Hearing	45
<i>Kaféet</i>	25	Stadssittning, 2012-12-08	46
<i>Kommersen som konstverk: Graffitin</i>	27	APPENDIX 2: RÖSTER	48

BAKGRUND

Projektet *Urban Cultures: Fallet Kommersen* kan ses som en fortsättning på arbetet med *Urban Cultures* (se Gillberg m.fl. 2012) som genomfördes under 2011 och 2012. *Urban Cultures* beskrevs där som en oundgänglig förutsättning för att nå målsättningen den hållbara staden. Fokus låg på kreativitet ur ett gräsrotsperspektiv och på nätverksbyggande och förtroendegivande relationer människor emellan. Vi argumenterade för att man inom forskningsfältet urbana kulturer kunde komma närmre den hållbara staden genom att studera *hur, var, när* och *varför* de mänskliga vardagsaktiviteterna med potential att förändra staden till någonting hållbarare sker. Vi pekade också på vikten av att förstå stadens ekologi, arbeta i långsamma processer och av att studera möjliggörande kulturella infrastrukturer. Den möjliggörande staden såg vi som det begrepp som bäst sammanfattade den väv av begrepp och idéer som vi lokaliserade under arbetets gång. I arbetet med *Urban Cultures* presenterade vi en sammanfattning av ett möjligt forskningsfält. I projektet om *Kommersen, urbana berättelser* och *kulturell förtätning* vill vi själva ge oss ut på fältet.

Mistra Urban Futures har under den tid som förflutit sedan arbetet med *Urban Cultures* avrapporterades kommit att arbeta med tre fokusområden: *Fair, Green* och *Dense*. *Urban Cultures*, som från början skisserades som ett möjligt forskningsfält inom Mistra Urban Futures, har placerats inom ramen för inriktningen ”Dense”. Begreppet *Kulturell förtätning* kan ses som ett resultat av detta och är det begrepp som följande projekt kretsar kring.

Pilotprojektet är ett led i Mistra Urban Futures satsning på att utveckla kulturell förtätning som både teoretiskt begrepp och praktiskt handlingsverktyg i stadsförnyelsearbetet. Det är också ett led i Göteborgs stadsmuseum (GSM) satsning på hållbar stadsutveckling.

TÄTHET, HÅLLBARHET & KULTUR:

Diskussionen om hur tät staden bör vara är i dag högst aktuell. Inte minst i vår egen studie genom en fortlöpande diskussion och intervjuer med tjänstemän och andra aktörer i debatten så som konstnärer, aktivister, politiker och medborgare. En del forskare väljer här att tala om täthet i termer av invånarantal: mycket folk som delar på en liten yta. Andra fokuserar på tätheten i den byggda miljön och argumenterar för att huskropparna måste struktureras så att det skapas intima rumsligheter. Tanken är att en tät och funktionsmässigt mixad stad tvingar människor att röra sig inom ett mindre och begränsat område som i sin tur får dem att mötas interagera med varandra samtidigt som de lever sina vardagsliv. Dessa tankar har dock blivit utsatta för kritik och debatt. Forskare som t.ex. Kristiaan Borret och historiken

Bosse Bergman efterfrågar mer forskning och mer raffinerade verktyg för att undersöka stadens liv och urban kultur. En nyanserad förståelse av urbana kulturer krävs för att förhindra att inte de värden som redan finns hos stadens invånare hotas eller förloras helt. Dessa verktyg bör grunda sig på redan existerande urbana kulturer och inte på idealtyper. I dag ses tätheten som en viktig del av den hållbara staden, vilket Mistra Urban Futures fokusområde *Dens* visar på. I Göteborgs stads översiktsplan beskrivs en version av den hållbara staden:

”Vår vision är ett samhälle där vi har skapat en långsiktigt hållbar tillväxt och fler jobb, utvecklat medborgarnas välfärd, hälsa och trygghet, fördjupat demokratin och jämställdheten, skapat ett ekologiskt hållbart samhälle, med rättvisa och solidaritet samt vänt segregation till integration. Göteborg är en segregerad stad. Detta ser vi som den största utmaningen att bryta.

(2009a: 49)

Traditionellt talar man om tre överlappande faktorer som inkorporeras i det hållbara idealet för städer: ekologisk, ekonomisk och social hållbarhet. Samtliga dimensioner kan återfinnas i stadens vision. Kultur ses i diskussionen om den hållbara staden som en tvärgående dimension som genomsyrar de övriga tre. Ett sätt att mobilisera ”kultur” för policyskapande är det så kallade *Cultural Planning-perspektivet*. Williams (1976:76) skriver t.ex. att ”kultur är ett av de två eller tre mest komplicerade ord i det engelska språket” och svårigheten i att använda ”kultur” som bas för hållbara stadspolicys vilar på denna komplexitet. Detta väcker frågan om huruvida det finns några policyinitiativ eller ”kulturella planeringsverktyg” som i första eller andra hand faktiskt är just ”kulturella”. I många tidigare och aktuella fall, där man förespråkar ”kultur” som ett stadsplaneringsverktyg, likställs ”kultur” med konst. Därav kommer ofta verktyget ”cultural planing” att handla om att planera in just konst och om att undersöka de positiva sociala och miljömässiga effekterna som kan komma att uppstå då verktyget används. Det rika flödet av definitioner av kulturbegreppet talar dock emot att det likställs vid endast konstformerna. Detta för i sin tur med sig att ”hållbarhet” och ”hållbara urbana kulturer” blir vida och komplexa begrepp.

Ett (urbant) kulturperspektiv på hållbar urbanitet och ”kulturell förtätning” – en term som vi kommer att återkomma till – kräver ett kulturbegrepp i sin vidaste form: en etnologiskt och antropologiskt referens till en ”hel livsstil”. Sammanfattningsvis innebär urban cultures-perspektivet att studera och diskutera de olika sätt genom vilka människor fäster mening och (symboliskt) värde vid sina lokala affärer, marknader, parker, historiska monument, platser, och stadsdelar.

(LOPP)MARKNADER SOM DRIVKRAFT FÖR EN HÅLLBAR STAD, URBAN KULTUR OCH KOMMERS

På senare tid har intresset för gatumarknader som platser för konsumtion, innovation, socialitet, alternativa ekonomier och kultur ökat (Watson 2006, 2009; Sherry

1990; Fredriksson 1991). Geografen Watson har i flera texter fokuserat på marknaden som plats för socialitet som någonting skapat av en mångfald av grupper (2006, 2009). Hon har argumenterat för deras centrala betydelse för brittiska städer som platser för handel, social innovation, stadsförnyelse, hälsokost, miljömässig hållbarhet och social interaktion. Richard Sennett (1990) fastslår att bra platser är som bra berättelser: de besitter en lockande attraktionskraft eftersom de bär på ett ännu ej uttalat löfte. Sennett menar också att människor söker sig till platser med ”beginnings”; platser som människor upplever på ett sätt som kan liknas vid en novell, ett drama som kommunicerar med människans nyfikenhet (se t.ex. Cochoy 2011).

Som sådana kan loppmarknader, tillsammans med andra typer av gatuförsäljning, ha en viktig roll när det kommer till att forma nya hållbara kulturer: som mötesplatser för människor och gemenskaper, som en ”gemenskapsbyggare” som initierar medborgarverksamhet och värdering och som en plats där man kan möta och lära sig av nya kulturer. Loppmarknaden är naturligtvis också en plats för kommers och ekonomiskt utbyte, för stöd till den lokala ekonomin och en plats som erbjuder tillgång till billiga och återanvända produkter. Likaså kan de fungera som en kulturell attraktion, inte minst för turister, eller som en plats som stödjer miljömedvetna handlingar genom ett ökat flöde av second hand varor och återanvända saker som annars skulle ha kasserats. Att ytterligare stärka detta kan vara möjligt och förhoppningsvis kan den här studien kasta ljus över betydande dimensioner av hållbar kulturell förtätning som kan användas i det framtida arbetet med hållbara städer.

ÖVERGRIPANDE SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med projektet är att hitta nya vägar att nå fram till visionen om en hållbar stad. Genom att pröva att definiera och använda ett nytt begrepp: *kulturell förtätning*; önskar vi bidra till en vidgad diskussion inom fältet stadsutveckling. Den huvudsakliga frågeställningen är därför lika komplex som enkel:

- Vad är kulturell förtätning?

Syftet med pilotprojektet Fallet Kommersen, är att 1) analysera vad kulturell förtätning skulle kunna innebära och att 2) diskutera möjligheterna att utgå från en existerande kulturell förtätning i stadsförnyelsearbetet, 3) testa kulturell förtätning som praktiskt handlingsverktyg och ytterst att 4) diskutera på vilket sätt en existerande kulturell förtätning, i detta fall Kommersen skulle kunna vara en del av en möjliggörande stad?

STUDIEOBJEKT, HYPOTESER OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Kommersen är beläget strax norr om Masthuggstorget i Masthugget, Göteborg. Området, som genom denna text skrivs som Norra Masthugget, står inför en kommande förnyelse¹. Stadsbyggnadskontorets arbete med området kommer att ske i

1 Programhandlingarna finns att tillgå via Stadsbyggnadskontorets hemsida, www.goteborg.se

etapper, med start från Järntorget och sedan fortsätta väster ut. Kommersens vara eller icke vara efter förnyelsen av området är osäker.

Hypoteser

Det finns en huvudsaklig anledning till valet av Kommersen som fallstudie: Kommersen bär på en lockande attraktionskraft. Richard Sennett menar att ”en bra plats är som en bra berättelse”, och dess attraktion kommer av att den bär på ett ännu ej uttalat löfte (Sennett 1990). Kommersen som verksamhet och byggnad med sitt karaktäristiska yttre, kommunicerar med vår nyfikenhet. Den har förmåga att pocka på uppmärksamhet och den förmågan kan ses som grunden till att projektgruppen upptäckte Kommersen som ett lämpligt studieobjekt.

Efter besök på Kommersen och med hjälp av sökning i museets arkiv formulerades tre hypoteser som ytterligare förstärkte valet av loppmarknaden som fallstudie:

- Kommersen är en plats i Göteborg som ligger nära idealet om ett spännande och hållbart stadsliv som det beskrivs i Stadsbyggnadskontorets Programhandlingar för området och i stadens övergripande vision om hållbar stad som den formuleras i Göteborgs stads översiktsplan från 2009².
- Kommersen kan ses som en nod i den aktiva kulturen runt Andra Långgatan som mötesplats över sociala, generations- och etniska gränser och som en barriär mot alltför omfattande gentrifiering.
- Kommersen bär på flera tydligt urskiljbara kulturlager eller värden som sammantaget skulle kunna betecknas som ett exempel på kulturell förtätning:
Kommersen är den sista byggnaden av sitt slag som vittnar om hur området kring 1:a Långgatan såg ut tiden före 1950 (ca).
Inuti Kommersen bedrivs idag marknadsförsäljning som bidrar till områdets livlighet och som samtidigt också utgör ett exempel på småskalig och hållbar handel.
Kommersens exteriör är målad av bland andra graffitikonstnärerna Ekta, Ollio och Blue och sätter en unik prägel på byggnaden och dess närområde.
Kommersen är en mötesplats för människor i olika åldrar, med olika social och etnisk bakgrund och från olika delar av Göteborg och kan genom denna diversitet fungera integrerande.

Tillsammans utgör dessa hypoteser ett underlag för att försöka besvara frågan om vad begreppet kulturell förtätning skulle kunna innebära i stadsutveckling generellt, men också hur det skulle kunna appliceras på vårt studieobjekt Kommersen. Genom att undersöka och lyfta fram Kommersens historiska spår, nutida liv, visuella värde och aktiviteter finns en möjlighet att diskutera dess transformativa potential. Genom att låta materialet om Kommersen underbygga den teoretiska diskussionen om kulturell förtätning vill vi bidra till att nyansera samtalet om vilka strukturer, aktivi-

² Översiktsplanen finns att ni via www.goteborg.se

teter och kulturer som bygger den hållbara staden.

Specifika frågeställningar

- Vilka är Kommersens värden?
- Vilka är de strukturer som möjliggjort Kommersen?
- Vilka lärdomar kan dras från fallet Kommersen?
- Kan projektet replikeras och/eller skalas upp i andra sammanhang och på andra platser?

SAMARBETSPARTNERS OCH MEDVERKANDE

Projektet är ett samarbete mellan GSM och Centrum för konsumtionsvetenskap, CFK, Göteborgs Universitet inom ramen för Mistra Urban Futures satsning på kulturell förtätning. Projektgruppen består av Helene Brembeck (projektledare) Joakim Forsemalm och Niklas Hansson från CFK samt Ylva Berglund (projektledare) och Daniel Gillberg från GSM.

Ytterligare medverkande har varit Carina Carlsson (GSM), som bidragit med den historiska matrisen (se *separat resultatblad*) samt Karin Nordström och Sanja Peter, vilka har bidragit med bebyggelseantikvariska värderingar av Kommersen. Lasse Lindeberg (GSM), har stått för filmning och redigering av *Filmen om Kommersen* och Hilda Holmdahl har bidragit med filmen *The Magic of a Local Flea Market*. Merparterna av fotografierna är tagna av Lucia Escarate, praktikant vid GSM. Simon Toper har via sin praktik på Radar bidragit med enkätintervjuer om Långgatsområdet och Kommersen.

METOD OCH MATERIAL

En stor mängd material om Kommersen har samlats in med hjälp av olika metoder. Vi har studerat arkivmaterial och handlingsplaner, intervjuat och genomfört deltagarobservationer, fotograferat, videofilmade, genomfört en stadssittning och en hearing. Angreppssättet kan sägas vara typiskt för kvalitativt inriktade studier, som syftar till att samla in ett rikt material för studier av kultur och kulturella skeenden (Ehn & Löfgren 2012). Mer specifikt har vi varit inspirerade av Krista E Paulsens metoder för hur man med hjälp av en fallstudie, som vår, kan fånga platsers ”karaktär” (2004). Med karaktär syftar hon på hur platsers materiella och symboliska aspekter samspekar med och på olika sätt styr skeenden på platsen ifråga och på så sätt skapar platsens specifika karaktär. Det här gör man genom fyra olika strategier:

- Samla berättelser: subjektiva intryck av platsen, som alltså inte behöver vara detsamma som intervjuer utan också kan utläsas ur skriftligt material, eller vad olika konstnärliga uttryck vill berätta.
- Fakta som skulle kunna kvantifieras: vi har t.ex. dokumenterat en dag på Kommersen i bild. Under vår stadssittning räknade vi antalet besökare och försäljare och antecknade karaktäristika som bostadsort, kön, ålder och etnicitet.
- Yttre krafters påverkan: omkringliggande bebyggelse och aktiviteter, ägandeförhållanden, stadsplanering, lagstiftning.
- Strategiskt matchade par: En mer systematisk kunskap bygger på att jämföra platsen med andra platser som är vad Paulsen kallar ”meningsfullt jämförbara”. Detta är inte något vi haft möjlighet till i detta pilotprojekt, men kort återkommer till i slutavsnittet som en tänkbar vidareutveckling

Nedan följer en enkel sammanställning av de olika materialkategorier vi samlat in.

INTERVJUER

Sammanlagt har 106 längre och kortare intervjuer genomförts. Majoriteten av dessa genomfördes i samband med projektets ”stadssittning” på Kommersen (se nedan).

Intervjuerna kan delas upp i följande tre kategorier:

- Intervjuer om begreppet Kulturell förtätning
- Intervjuer om Kommersen
- Intervjuer om Långgatorna

Intervjuer om kulturell förtätning

Intervjuerna genomfördes under november och december månad 2012. Totalt intervjuades åtta personer. Gemensamt för informanterna är att det samtliga har en koppling antingen till kultursektorn, stadsutveckling eller båda. Syftet med intervjuerna är att undersöka begreppet kulturell förtätning och dess möjligheter och problem i stadsutvecklingssammanhang. Personerna som ingår i denna studie var från början inbjudna till projektets hearing men då de inte kunde närvara gjordes intervjuer i stället. Delar av materialet användes också i samband med Hearingen i form av påståenden som deltagarna fick reagera på. Intervjuerna har varit semi-strukturerade till sin karaktär.

Intervjuer om Kommersen

Dessa intervjuer syftade till att förstå vad Kommersen är och har varit. Intervjuerna har varit av semistrukturerad karaktär och genomfördes under november och december månad 2012. Dessa kan delas in i tre kategorier:

- Ägare (Kommersen & kaféet)
- Säljare
- Besökare

Totalt gjordes nio stycken djupintervjuer med ägare, säljare, köpare samt kaféinnehavare.

Intervjuer om Långgatsområdet

Dessa intervjuer riktades till näringsidkare och ”brukare” – medborgare i rörelse i området för att studera kopplingar mellan Kommersen och ett område med en tidigare påtaglig historia av secondhandutbud och antikvitetsaffärer. Fem intervjuer å cirka en timma med näringsidkare och femton korta (2-5 minuter) intervjuer med medborgare genomfördes. De senare har skett vid två olika tillfällen – det ena under kvällstid en fredag och det andra vid lunchtid en måndag. Intervjuerna har gjorts med utgångspunkt i en karta över området och fyra frågor som rör uppfattningen av Långgatorna som område, dess rumsliga konturer, samt hur man själv förhåller sig till det beträffande rörelse och aktivitet. Därutöver tillkom det en fråga som rör Kommersen och dess relation till Långgatorna.

HEARING

Hearingen ägde rum den 30 november 2012. Syftet med hearingen var att försöka få en bild av hur människor verksamma inom stadsutvecklingsområdet och kulturområdet uppfattade begreppet kulturell förtätning. Totalt var det 10 stycken personer som ingick i samtalet inklusive representanter från projektgruppen. Delar av det tidigare insamlade intervjumaterialet användes under hearingen i form av påståenden som deltagarna fick reagera på. Deltagarna hade veckan före hearingen fått utgångspunkter, syften och frågor skickade till sig via mail, däribland huvudfrågan ”vad är kulturell förtätning?”.

ARKIVSTUDIER

Byggnadens och områdets historia har framförallt samlats in genom arkivstudier i Göteborgs stadsmuseums arkiv. Det separata resultatbladet om Kommersen historia är en presentationsmodell som är hämtad från den så kallade DIVE-metodens första steg där ursprung, utveckling och karaktär beskrivs. DIVE är en kulturhistorisk analysmetod som syftar till att göra historisk kunskap praktiskt användbar till exempel i planeringssammanhang. Denna samt övrig historik bygger på studier av Göteborgs stadsmuseums arkiv, samt Stadsbyggnadskontorets arkiv.

STADSITTNING³

Projektgruppen stod själva som försäljare på Kommersen lördagen den 8 december 2012. Förutom att sälja prylar gjordes också ett insamlingsarbete där publiken hade möjlighet att byta tanke om Kommersen mot en bulle. Syftet med besöket var att etablera kontakter med potentiella informanter samt att samla in tankar om Kommersen från besökare. Under besöket genomfördes även en insamling av statistik över var besökarna och säljarna kom samt av fältanteckningar och fotografier.

FILM

Projektets arbete har även resulterat i två filmer (se även avsnittet Resultatspridning). Syftet med dessa har varit att fånga in Kommersen – och i förlängningen den kulturella förtätningen på platsen. Detta har varit ett annorlunda men framgångsrikt sätt att undersöka ett urbant fenomen där skälva processen har inneburit att en djupare relation till byggnaden och framför allt människorna som är verksamma i den har etablerats.

3 I samband med Göteborgs stadsmuseums projekt Medborgarrum som under 2011 studerade Skanstorget lanserades ”Stadssittning” som metod (se Gillberg 2011). Då var det en version av en stadsvandring som inte innebar att deltagarna vandrade inom en stadsdel utan att de hela tiden befann sig på samma plats. Dels syftar detta till att berätta om platsen och projektet men också till att få kontakt med potentiella informanter och att samla in röster om studieobjektet.

VAD ÄR KOMMERSEN?

”Första Långgatans poesi består i brandgavlar, spårvagn, plank och skjul...”

GT, 9.3.1911

FRÅN BRÄNDER TILL RIVNINGSVÅGOR: BERÄTTELSEN OM EN ÖVERLEVARE

Norra Masthuggen var redan på 1800-talet ett viktigt område för stadens trävaruindustri. Ett av de större företagen var Strömman & Larsson som hade verksamheter både i Norra Masthuggen och i Lundbyvassen på andra sidan älven. På Första Långgatan 27 vid Masthuggstorget låg ett av deras kontor – det Strömmanska huset – en tegelbyggnad från andra hälften av 1800-talet. Det är bakom denna byggnad som nuvarande Kommersen börjar byggas, oklart exakt när men troligen runt sekelskiftet 1900. Mellan Första Långgatan och älven fanns vid den här tiden ett och annat tegelhus men majoriteten av byggnaderna var skjul för trävaruindustrin av samma typ som Kommersen. Till följd av många och förödande bränder fick man bara bygga trähus med två våningar. De flesta av husen som trängdes vid Norra Masthuggstorget i början av 1900-talet var trähus om en och två våningsplan. 1915 var en ny brand ett faktum. Branden hade börjat vid Järntorget men tack vare brandmännens insatser förhindrades att elden spred sig och trävaruskjulet klarade sig undan.

Den stora branden 1915.
Foto: Göteborgs stadsmuseum.

FRÅN VÄNSTER: Norra Masthugget 1942. Foto: SBK

Kommersen som en sista rest av den äldre bebyggelsen. Foto: Stadsbyggnadskontoret. Grafik: Carina Carlsson.

På det här flygfotot från 1942 har ett stort område till höger om Kommersenbyggnaden utplånats, kanske efter ytterligare en brand:

Men troligare är att det tomma området är ett resultat av stadens förnyelseprocess. Att riva och bygga nytt var en del av tidens melodi och 1926 var trävaruskjulet nära att åter stryka med. Det gamla Strömmanska huset skulle jämnas med marken för att ge plats åt en breddning av Första Långgatan: ”den första spärren undanskaffas ...” skriver GT:

”Det går fortare att riva hus än att bygga upp nya. /.../ Vi skönja konturerna av den nya stora trafikleden. Den blir ju luftig och rymlig. /.../ Bilisterna har blivit befriade från ett farligt pass”

GT 5.2.1926

Kommersenhuset överlevde den rivningen och kom genom det att bli en byggnad som vette utåt gatan⁴. Idén som förvandlade Första Långgatan till en bred och luftig gata var ett led i en mycket större förnyelse av Masthugget (och av hela Göteborg), där den växande bilismen inte sällan spelade en avgörande roll. Det började i mindre skala med punktrivningar för att sedan eskalera mot slutet av 1950-talet. 1958 var det år då staden för första gången använde sanering som metod i stadsförnyelsesammanhang. Då suddades Gröna gatan i Majorna helt ut ur stadsbilden. Processen liknade den i många andra västerländska städer under 50-, 60- och 70-talet men i Sverige var den tätt knuten till dåtidens tongivande politiska idé - den om Folkhemmet. Första Långgatan 27 fick se många av sina grannar försvinna allt eftersom

åren gick. Masthuggets södra delar raderades ut näst intill totalt. Även om processen i Norra Masthugget gick aningen långsammare så förändrades Första Långgatans utseende och verksamhet markant: dansklubbar, skomakare, kaféer, strippklubbar

⁴ Även om den skulle förbli fönsterlös fram till 1940-talet då ett kontor inrättades i det som idag är Kafé Kommersen

En kvinna beskådar en stad i förändring. Första Långgatan, sent 1960-tal. Foto: Åke Carlsson.

och de sista resterna av trävaruindustrin ersattes successivt med kontorsbyggnader och framför allt - parkeringsplatser. w

En växande skara engagerade och protesterande invånare gjorde att den storskaliga saneringen av staden tappade styrfart under 80-talet, men processen fortsatte trots det en bit in på 1990-talet (och pågår även idag men i mindre omfattning). När kvarteret Kostern revs 1993 stod så Första Långgatan 27 som en av Norra Masthuggstorgets få överlevare – och som den enda kvarlämnade resten av den gamla trävaruindustrin.

Byggnaden behöll sin koppling till trävaror genom 70- och 80-talet i form av Masthuggets Byggshop. Verksamheten startades av Curt Lundahl, som också ägde marken och byggnaden (genom den egna firman men från och med 1990-talet genom Byggnadsbolaget AB). Masthuggstorgets Byggshop var en filial till Hus & Byggnadsartiklar och som var specialiserad på kontantförsäljning av fönster och dörrar, framförallt till konsument. När den verksamheten slog igen 1989 tog en lång industrihistoria i området slut. Men byggnaden på Första Långgatan 27 fick ny användning när Fukt och Grönsakshuset slog upp sina dörrar 1992. Grönsakshuset blev en succé och det var ofta långa köer in till grönsaksmarknaden. Pensionärer åkte från halva Göteborg för att handla billiga grönsaker i lokalen och det fortsatte fram till millennieskiftet då ett nytt kapitel i skjulets historia påbörjades.

FRÅN TRÄ OCH FRUKT TILL MAGI: BERÄTTELSEN OM EN LOPPMARKNAD, EN MÖTES- PLATS OCH ETT KONSTVERK

”I Kommersen finns en närhet till människor. Att sälja och köpa är en kanal till den här närheten...”

Flitig Kommersenbesökare från Masthugget

Frukt & Grönsakshuset gick i konkurs mot slutet av 1990-talet och år 2000 kunde istället loppmarknaden Kommersen slå upp portarna. Då som nu hade man öppet varje lördag och söndag kl 10 – 15. Det finns lite över 100 bord för uthyrning och marknaden har sin mest intensiva period under höstarna. Byggnadsbolaget ägde byggnaden fram till 2006 då Riksbyggen tog över.

Idag drivs loppmarknaden av ett ungt par, Navid och Meral. Det är Navid som byggt Kommersens hemsida, där också bordsbokning sker. Meral ansvarar för betalningarna och är kontaktperson utåt. Navid hade övertagit verksamheten fem år tidigare av sin far, Josef. Numera sköter Josef en del av de praktiska göromål som dyker upp i form av att laga tak, rör osv. Men ålder och erfarenhet är en tillgång och

Kommersen januari 2013. Foto: Daniel Gillberg.

Hyrbara bord på Kommersen

Josef är den centrala kommunikationspartnern för de äldre kunder och de säljare som sedan länge varit aktiva på Kommersen. Någon ”kommers” i den meningen att försäljare eller ledning gör sig stora pengar på verksamheten handlade det inte om. Istället framhåller Josef de sociala dimensionerna av Kommersen. Många kunder och försäljare och kanske framför allt de som är lite äldre, har inte alltid så många vänner och barn eller familj och då har Kommersen blivit en central del av deras sociala liv, menade han. Nästan som en social buffert att luta sig mot. Med omtänksamhet i rösten berättar han om två äldre damer som varit så sjuka att de legat på sjukhus men ändå fortsatt att betala sin hyra för stånden de har inne på Kommersen.

Att människor känner till Kommersen är helt och hållet ett resultat av hörsägen, mun-till-mun, och vänner, släktingar som pratar och tipsar varandra, menar Josef. De gör ingen reklam i vanlig mening över huvud taget. Stället är ändå fullt varje lördag och söndag, om än med lite färre besökare helgen innan löning. Kommersen myllrar också av besökare och försäljare den 8 december då vi genomför stadssittning och huvuddelen av intervjuerna genomförs.

Försäljarnas Kommersen: Tjäna en slant och känna tillhörighet

I ett marknadsstånd intill huvudingången huserar Sana, som kom till Sverige från Java för tre år sedan. I hennes stånd rymms glasprydnadsaker, böcker, kläder och saker som ser ut att ha producerats i länder som Afrika och Asien. Här är väldigt trångt och som besökare kan du knappast ta dig längst in bland sakerna för att botanisera bland mängden produkter som ligger uppstaplade i högar, inklämda i hyllor, i gamla pappkartonger på golvet, bland utrullade mattor och till synes

En dag på Kommersen.
Foto Lucia Escarat

tillfälligt utplacerade prydnadsföremål. Vid en jämförelse med butiker av annat snitt är det kanske upplevelsen av det osorterade materialet som slår mig. Inga prislappat finns där heller så du får helt enkelt fråga Sana vad sakerna kostar. Sedan trängs nytt med gammalt, till synes dyrare saker med de billigare. Det är "loppislogikens" triumf kanske. Allting på en gång och den oinvidge kan slås av möjligheterna att fynda ordentligt bland alla sakerna. Sana själv är en relativt kort, vänlig och glad kvinna på ca 50 år. Raskt, uppmärksam och med vänlig ton tar hon sig an kunderna. Som van försäljare delger hon en ung kvinna som frågar om priset på en vas att den kostar 5 kr styck men att hon kan få köpa tre stycken för 10 kr.

Fältanteckning (Niklas Hansson)

Enligt Navid är fördelningen mellan fasta och tillfälliga försäljare ca 50-50. Denna ungefärliga fördelning bekräftas i den rundfrågning vi gör i samband med Stads-sittningen. Det blir också tydligt att det är stor skillnad på dessa båda grupper, som också inbördes är mycket olika.

Kommersen är ju primärt en marknad där saker köps och säljs och bland de fasta försäljarna finns det en betoning just på det kommersiella, försäljningen, oftast som ett sätt att hantera och dryga ut en dålig ekonomi, men också med drömmen om den egna lilla butiken. Det är flera som nog helst av allt skulle velat ha en egen liten butik på stan om de bara haft råd och möjlighet. Ett exempel är den äldre damen, som jobbat med försäljning i sitt hemland Venezuela och nu sedan flera år tillbaka har en större relativt stor "avdelning" i ett hörn av byggnaden, i första hand för att dryga ut pensionen. I likhet med flera andra av de fasta försäljarna beklagade hon sig

över att det är svårt att få verksamheten att gå runt och att de tillfälliga försäljarna dumpar priserna. Hon är positiv till upprustning av lokalerna och skulle gärna se att Kommersen utvecklas mer i riktning mot ett "varuhus" med småbutiker. Hon önskar att Kommersen sköts mer "kommersiellt"; t.ex. att ägarna gör reklam för verksamheten.

Andra exempel där handel är det centrala är dottern som hjälper till att sälja ut lagret från mammans kursade smyckesaffär. Ett annat exempel är paret som vid sidan av det ordinarie arbetet köper upp konkurslager som de åker runt med på marknader: "Idag kör vi mössor", berättar de och rapporterar att affärerna går strålande. Ytterligare exempel är de båda kompisarna som säljer hygienartiklar och smink på kommission för ett företag, systrarna som säljer hemmagjorda kransar att hänga på ytterdörren till jul som ett sätt att tjäna extra till jul och skolklassen som säljer hembakta bullar för att tjäna ihop till skolresan. Det är de här typerna av "handelsverksamhet" man kanske främst förknippar med en marknadsplats och flera exempel finns alltså också på Kommersen. Samtidigt måste man konstatera att trösklarna är låga också i det här avseendet för dem som när drömmen om att öppna butik, men inte har ekonomiska eller andra möjligheter.

Det finns också en stor grupp fasta försäljare/ofta återkommande försäljare, som inte gör någon förtjänst på Kommersen, i många fall får de betala för att vara där, dvs. bordet kostar mer än de drar in på försäljning. Främsta skälen för dem att vara på Kommersen är sociala; för att komma hemifrån ett tag och finnas med i ett sammanhang: Det är trivsamt, trevligt att prata med kunder och så är man kompis med försäljarna runt omkring. Plus förstås att man behöver pengarna. Den här gruppen domineras av äldre människor och många invandrare med bristfälliga svenska-kunskaper. Här kan man också påpeka att Kommersens hårfrisörskan menar att hon lärt sig mycket mer svenska här än på SFI-kurserna. För en del av de fasta försäljarna utgör den eventuella lilla extrainkomsten ett viktigt tillskott till en skral hushållskassa, medan den för andra främst handlar om "guldkant" på tillvaron. Som kvinnan från Angered som skrattande berättar att när hon får ihop 250 kronor, så ringer hon till väninnan och så går de ut och dricker kaffe.

Bland försäljarna intar Conny, en äldre man på 60+ en särställning. På det prydliga bordet i mitten av lokalen finns en mängd prylar uppställda: antika zippotändare, hantverk i form av handsnidade träspargrisar, gamla broschyrer om tekniska innovationer och båtar, pappersklämmor från England, småfigurer relaterade till livet på havet, och så vidare. Jerry menar att han säljer lite dyrare saker och antikviteter som inte går att hitta någon annanstans. Inte ens på internet. Jerry har inga andra säljalternativ och ingen butik. Hans försäljning på Kommersen har också gett honom ett internationellt nätverk av samlarintresserade personer från Norge, Estland och Ryssland. Den fasta placeringen på Kommersen är förutsättningen. Det är här de hittade honom.

Fältanteckning (Niklas Hansson)

Tillfälliga försäljare: "Återbruk är bra"

Den andra halvan av försäljarna är de tillfälliga. Gemensamt är att de säljer överblivna prylar hemifrån, rester av vindsröjningar och flyttningar. Man kan säga att där motivet i många fall för de fasta försäljarna är ekonomisk knapphet, är motivet bland de tillfälliga närmast "dumpning"; att ha något vettigt ställe att dumpa överflödet och eventuellt tjäna en slant på kuppen. Det handlar alltså snarare om en överflödsproblematik än en knapphetsproblematik, vilket kanske är en av förklaringsarna till att de båda grupperna ibland tittar snett på varandra (eller snarare att de fasta försäljarna inte är helt nöjda med de tillfälliga som säljer prylarna "för en krona"). Hur starkt det ekonomiska motivet är varierar. Här finns en del som rensat garderoben specifikt för att få lite julklappspengar. Men för de flesta verkar det handla om att "återbruk är bra" i kombination med att man tycker att det är trevligt och gillar miljön, plus att man kan tjäna en slant och det är ju aldrig fel. Gemensamt är att de tänkte skänka det som eventuellt blev över till organisationer som Stadsmissionen, Myrorna eller Frälsningsarmén. Också för de tillfälliga försäljarna är den sociala biten viktig: att göra något kul ihop med väninnan, systemen, kompisarna eller familjen. Det sociala kommer också in såtillvida att många tycker att det är "kul med folklivet", "roligt att träffa människor", "kul med blandningen av människor". Det kan också finnas rent ideella skäl till att hyra ett bord på Kommersen. Ett exempel är kvinnorna från föreningen Agapes grötprojekt, där pengarna från försäljningen går till skolmat åt tanzaniska skolbarn. Ett särskilt motiv för barnfamiljer är det pedagogiska: föräldrar som uppenbarligen inte tycker att barn bara skall "få och få", utan själva lära sig tjäna ihop till extrapengar genom att sälja leksaks- och klädöverskott i garderober, vindar och källare. Här kan också tilläggas den mamma bland besökarna som berättar att den sexåriga dottern redan såg fram emot att bli stor nog för att sälja grejer på Kommersen. Och så finns förstås kompisgänget som delar lägenhet och helt enkelt säljer klädöverskottet för att få plats för nya grejer (och pengar att köpa dem för).

Besökarnas Kommersen: "En lördag utan loppis är ingen bra lördag"

Besökarna är ännu mer blandade än försäljarna, något som också kartläggningen av bostadsorter under stadssittningen bekräftar. På motsvarande vis har Kommersenbesöket ännu fler värden för besökarna än för försäljarna, värden som förstås också är "lagrade" och går i varandra, på sätt som nedanstående citat är exempel på:

"Man kan hitta guld här. Det som är helt perfekt. Från oktober fram till jul är det bäst grejer här. Vi har köpt nya märkeskläder här. Nya Etonskjortor till min man för småpengar. Här kan den sälja som handlat fel. Eller mannen som gick upp 10 kg kan fynda nya kläder. Även Ikeaprylar som är nästan nya. Hela vårt hem är uppbyggt av Kommersen, allt som är nytt och bra. Det är veckans höjdpunkt att gå hit. Massor av folk fattar inte hur bra det är. Man kan hitta arkeologiska fynd och alla möjliga grejer. Ett effektivt sätt att få slut på sitt köpsug. Har vi tröttnat på grejerna säljer vi dem här igen efter 6 månad-

er. Vi brukar skriva önskelistor över saker att spana på. Det man hittar här har känsla och är unikt. Även Ikeagrejer får konnässörskänsla”

26-årig kvinna från närområdet

Att Kommersen-besöket är en positiv upplevelse förenar de flesta. Det är roligt på Kommersen, det är mycket folk i rörelse, det händer saker, det är ett lördagsnöje, mysigt, även om ”det ser ut som helvete”, som en besökare påpekar. Särskilt det faktum att så många av försäljarna är nya varje helg, att man aldrig riktigt vet vad som väntar, uppfattades som positivt. Hit hör också möjligheten att göra fynd och bland besökarna finns många fyndjägare. ”Det är roligt för man vet inte vad man hittar”, menar en äldre kvinna från Majorna. ”Kolla vilket fynd jag har gjort! En kappa från Sisley för 20 kr! Det är Kommersen!”, hojtar en 17-årig tjej. ”Jag såg en Boda Nova här borta för 10 kr men fick inte köpa den för min fru. Vi har redan tre stycken hemma”, berättade en äldre man från Askim.

Andra framhåller ekonomi och funktion; alla billiga och praktiska prylar man kan införskaffa, som kvinnan som berättar att maken letar verktyg medan hon själv letar efter prylar till barnen som flyttat hemifrån och behöver saker till sina lägenheter. Hållbarhetstemat framhålls av många: ”Återbruk är bra”, ”Detta är bra konsumtionstänk”. ”Halva mitt liv och hela min garderob är från Kommersen”, berättar en 25-årig kvinna från Majorna som besöker Kommersen varje helg. Att loppis och vintage dessutom är inne framhölls av en del besökare, som kvinnan som menade att hon hade ”näsa för vintage” och fyndade ”fräcka grejer” till sig själv och sina barn.

Ingen loppis utan en egen frisör.
Foto: Lucia Escarate.

På Kommersen får t o m IKEA-prylar en tilltalande ”konnässörsaura” som för kvinnan i citatet ovan.

Bland besökarna finns också samlarna och hobbyfixarna, som mannen som letar delar från gamla radioapparater till sina hemmabyggen och damen som samlar på tekoppar. Särskilt bland dem finns också ett intresse av Göteborgiana och för Kommersens kulturhistoriska värde. ”Fantastiskt med en sista rest från den gamla hamnverksamheten!”, utbrast en man vars hobby var att bygga Art Deco lampor av delar från gamla lampor.

Något alla är överens om är Kommersens värde som social mötesplats. ”Det är kul att komma hit och tjöta”, som en äldre kvinna från Majorna uttrycker det. Att människor av alla sorter samlas på Kommersen och möts över generation, klass och etniska gränser lyfts särskilt fram av många

”Det är en mötesplats där man lär av varandra. Jag känner hur många invandrare som helst. Det hade jag aldrig gjort annars. Vi känner varandra genom detta. Det här är integration på riktigt och kostar inte en krona för staten”

Manlig pensionär från Näset

Också bland besökarna finns det ideella inslag, invandrade personer som fyndar billigt och skickade till fattiga släktingar i Bosnien och Irak och kvinnan som samlar pengar till hemlösa katter och som precis har köpt ett gosdjur som kan fungera som en ”extramamma till en ensam kattunge.” Många framhåller också att det är lugnt på Kommersen. Man kan känna sig trygg. Det är en vänlig och hjälpsam atmosfär och här finns inget stöldgods eller fiffel. Det centrala läget uppskattas också och att det går att ta sig till Kommersen med alla sina prylar med både bil och spårvagn.

På många sätt kan man tala om ”förtätad” eller ”lagrad” kulturell upplevelse.

Kaféet

”När jag lever på stor fot tar jag en bit av den hembakta päronkakan. Dom levererar ju vansinnigt gott kaffebröd. Det är mitt absoluta favoritkafé. Det ser inte ut som nått kafé bör se ut... totalt ostylat... men det är jävligt trevligt där. Speciellt på sommaren när hon öppnar dörren ut mot gatan och man kan sitta på trappsteget där och fika. Det är fint... det är helt sagolikt!”

Besökaren Peter om kaféet

Kommersens kafé i ena hörnet av byggnaden har en central roll i det sociala livet på Kommersen. Det drivs av Afsane som kommit till Sverige från Iran i början av 1990-talet. På fredagar när Afsane är ledig från sitt deltidsjobb som kokerska bakar hon allt som behövs till helgens kaféverksamhet. ”Jag gillar fredagarna och att baka. Det luktar så gott i lägenheten”, berättar hon. Hon tar spårvagn med alla sina grejer

Kaféet foto: Lucia Escarate.

de två hållplatserna till Kommersen och tycker det går bra. Afsane har inte ändrat någonting i kaféet under de år hon haft verksamheten. Hon menar att det är så här folk är vana och vill ha det. Lokalen är likadan och likaså utbudet av kakor. Hon har inte ens höjt priserna under de snart sju hon haft verksamheten:

”Man blir inte rik, jag lovar dig. Men det är jätteroligt.
Man kommer ut och träffar många.”

Kaféet har många stamgäster och hon känner dem alla. Om det är några som inte kommer så saknar hon dem:

”Innan du kom var det två gamla gubbar här och de kom inte på två veckor och min syster sa ’var är de?’ Vi var så oroliga att det hade hänt dem något. Man tänker på dem och hoppas de mår bra. Jag fick ringa henne förut och säga ’ja, de är här nu’.”

Kaféet är delvis en värld för sig. Här finns många stamgäster som kommer i stort sett enbart för att fika. ”Värdet” är närmast att vara en social samlingspunkt och ”värdestuga” där ”alla känner alla” eller i alla fall ”många känner många” och där Afsane och hennes syster håller koll på gamlingar och oroar sig om de inte ser dem på ett tag. Givetvis spelar pengar roll för Afsane. Hon jobbar deltid i låginkomststyrke och kaféverksamheten ger säkert ett välbehövligt tillskott. Samtidigt framgår det med önskvärd tydlighet att det långt ifrån bara handlar om pengar för hennes del, hon jobbar inte för någon ”vinstmaximering”. Hon har inte höjt priserna på de år hon haft verksamheten för kundernas skull och ”hon blir inte rik på den”. Det framgår också att de kakor som blir över på söndagen då Kommersen stänger tar hon med sig hem och ger bort till grannarna. Delvis beror det på att hon inte har någon frys, men hon tycker också att det är rätt, eftersom ”mina barn leker med deras barn”. De ”värden” hon lyfter fram för egen del är att det är roligt att baka, det luktar så gott i köket på fredagar när hon har sin bakdag, det är roligt att träffa folk och lära känna stamgästerna och det är roligt att känna sig uppskattad när folk berömmar hennes kaffe och kakor.

Kaféet drivs också och vandrar vidare inom ett informellt nätverk av kvinnor. Afsane övertog verksamheten av en väninna, driver den ihop med sin syster, som sköter ekonomin och tänker sig att någon annan väninna kanske vill ta över om hon

själv börjar jobba heltid och inte längre har tid med kaféet.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att livet på Kommersen innehåller alla de drag som lyfts fram i Sophie Watsons studie av brittiska marknader: sociala möten, integration och omsorg; aspekter som tenderar att ignoreras i planerarnas visioner, hävdar hon (Watson 2009). För äldre personer och också för andra grupper var marknadens och särskilt kaféytornas i hennes studie ställen där man kunde träffa andra och tillbringa dagen och där en informell omsorg utövades, på samma sätt som när Afsane småpratar med "gubbarna" och bekymrar sig om hon inte sett dem på ett tag. Watson lyfter också fram hur de vardagliga mötena och nötningen mot varandra runt borden och i de trånga gångarna öppnar möjlighet för möten över etniska och andra gränser, som vi sett många exempel på Kommersen. Utmaningen för planerare är att ta tillvara den vitalitet och de möjligheter till inkludering och omsorg marknader som Kommersen medger.

Kommersen som konstverk: Graffitin

Men Kommersen är mer än en loppmarknad. Byggnadens utseende är täckt av graffiti och ett välkänt landmärke för många göteborgare. Både Meral och Josef berättade att graffitimålningarna lockade många besökare att plocka fram kameran när de går förbi. Flera kunder har också berömt dem när de pratat med Josef och velat veta mera om konstnärerna som ligger bakom. Till och med japaner har varit intresserade och fotat mycket.

En av graffitikonstnärerna är Blue; Carolina Falkholt. Carolina hade tyckt att byggnaden såg väldigt trist ut och bitt tidigare ägaren Curt Lundahl på Bostadsbolaget om tillstånd att måla på utsidan, vilket beviljades. Över huvud taget menar hon, är arkitekturen runt omkring Masthuggstorget väldigt stel och tråkig. Och fyrkantig. Industriell. "Själen får inte plats", som hon uttrycker det. Den ska bara stängas in i den rådande arkitekturen. Kulturen och graffitin, däremot, är levande, hävdar hon och liknar stadsplanering underifrån. Graffitin ger möjlighet för olika

En dekorerad fasad.
Foto: Daniel Gillberg.

viljor och tankar som inte finns representerade i stadsrummet att ta plats och är därför närmast att likna vid en akademi från gatan. Det är en annan form av deltagande och lärandeprocess. Av och för andra människor än de som vanligtvis tar plats i debatten och diskussionen kring staden. Som aktivitet baseras graffitin på lust och kreativitet. Den visar ett annat perspektiv än det som experter representerar och är närmast en modern form av folkkonst.

Om målningarna på Kommersen berättar Carolina att de är tänkta som barnmotiv; graffiti inte bara för barn utan även utifrån ett barnperspektiv. Väggen som vetter mot Masthuggstorget ska fungera som projektionsyta för idén med barnmotivet och skapa en trevligare atmosfär runt området:

”Jag tror att den politiska idén att få konstnärer med småbarn med och att det är viktigt att få måla motiv som man kanske annars finner i sagoböcker om trygghet och som vaggar in en i sömn. Att man tar ut den på gatan (...)”

Carolina tycker att hela området omkring Kommersenhuset är intressant och menar att man skulle gräva ned motorleden så att den kom upp utanför stan. På det viset skulle det vara möjligt att göra om hela hamnstråket till ett behagligt område, istället för som nu vara en plats dominerad av den stora motorleden.

KOMMERSENS OCH ANDRA LÅNGGATAN: TVÅ SKILDA FENOMEN?

Finns det då några kopplingar mellan Kommersen och området det angränsar till, Långgatorna? Det övergripande intrycket av intervjuerna med näringsidkarna är att Långgatorna mycket handlar om affärsutveckling genom samverkan och genom bruk av den lokala identiteten – den urbana miljön med möjligheter till kreativitet och utveckling. Långgatorna är för en bred kreativ näring en möjliggörande miljö:

Bara idag så har jag använt kontakter och skapat idéer för framtida samarbete. Det började med att jag behövde klädställningar till vår utförsäljning, jag gick upp och frågade Karltext om de hade något jag kunde få låna och det hade de förstås.

Kvinna, egenföretagare

Långgatorna är en ”tät enhet”, relationerna byggs inom dess kvarter. Det nyöppnade co-workingcaféet har redan efter några månader stamkunder i grannar som driver tatueringsstudio eller säljer väskor. Man binder sig till varandra, man lever på varandras framgång, den ena kan gynnas av den andra och det pratas mer om samverkan än konkurrens. Men inte mot Kommersen; spårvagnsspåren är ett hinder, menar flera. Men handlar det egentligen om det? Eller står Kommersen för något annat, något som ”bråkar” med bilder av ett kreativt område som säljer samtida idéer och konsumtionsvaror? Kommersens yttre kan dock göras till en del av en berättelse om Långgatorna som kreativ plats:

Jag fascineras dock som formgivare av hur udda det ändå är, och det är fantastiskt att se på. Jag 'instagrammar' det med jämna mellanrum"

Man, driver fåmansbolag

För besökande i Långgatsområdet är bilden bredare, bland dessa finns både positiva och negativa röster om Kommersen. Huset upplevs som kallt och sunkigt, men är samtidigt en positiv lämning av ett stadsliv som inte längre finns.

Nja det är inte riktigt... men det hör väl till det här lite bohemiska, att det är lite blandat så där. Vet inte om jag räknar in det i Linné så...

Jag tycker den hänger ihop typ med Andra långgatan och så... men det är ju inte sådär superchict, om man säger så. Jag gissar att Linné ska vara lite mer chict (skratt).

Kvinna med barnvagn

Kommersen möjliggör en småskalig ekonomi för de som verkar där i termer av försäljning av mat, service och artefakter, men ur dessa intervjuer ses det som en enklav, på flera sätt avskild från de angränsande stadsdelarna. Kommersen verkar inte viktig som möjliggörare för Långgatornas näringsliv, som kanske mer vänder sig åt det "chica" Linnéområdet än det gamla hamnlivet med enklare byggnader och en ekonomisk gråzon. För besökare är en sådan distinktion inte viktig. Istället kan Kommersen vara antingen en del i ett stråk av secondhandaffärer eller en lite "bohemisk" frizon där sådant som inte kan vara så formaliserat ändå kan få sin plats i staden.

Den korta slutsats som låter sig göras är att man i Långgatorna kanske utnyttjar Kommersenfastighetsägarens goda vilja att låta byggnaden utgöra scen för den lokala gatukonsten. Sådant kan "instagrammas" och användas för att spetsa den egna företagsidentiteten. Något samröre mellan de som använder Kommersen för att sälja varor eller tjänster finns dock inte; eftersom det finns risk att det uppfattas negativt.

(LOPPMARKNADEN) KOMMERSENS VÄRDEN OCH BETYDELSE

Svaret på frågan "vad är Kommersen?" kan kanske bäst sammanfattas genom att beskriva den i termer av olika värden. Vilka dessa värden är har varit en central fråga under arbetets gång. Ur stadsplanerarens perspektiv ses Kommersen i bland delvis som någonting som hindrar en utveckling av området. Även om Kommersens värden erkänns så tenderar de dock att blekna vid en jämförelse med de värden som en förnyelse av Masthugget *skulle kunna föra med sig*. Vi har valt lyfta fram de värden vi kunnat se här och nu:

Värde som minne av trävaruindustri och blandstad

Det tillbyggda skjul som Kommersen huserar i har följt med i Norra Masthuggets förändring under mer än 100 år. Längre hade det direkt koppling till områdets trävaruindustri men när Frukt & Grönsakshuset flyttade in i lokalerna var den eran

förbi. Norra Masthugget hade förändrats från ett område med blandad verksamhet till ett område med främst parkeringsplatser. Med utgångspunkt från den historiska förändringen kan man hävda att byggnaden besitter ett värde som minne från trävaruindustrin men också som en rest av den ursprungliga blandstaden som fanns i området under 1900-talet.

Värde som "ankare"

Vid sidan av att vara ett minne fungerar även byggnadens kontinuitet på platsen som ett slags ankare. Värdet ligger i det att en äldre byggnad genom åren har alstrat relationer till fler människor än en ny byggnad. En äldre byggnad i ett annars nybyggt område kan tjäna som en förankringspunkt som möjliggör att stadens invånare enklare kan läsa miljön och skapa en relation till det nya⁵.

Estetiskt värde och värde som landmärke

Vid mitten av 2000-talet fick några av Göteborgs främsta graffitikonstnärer tillåtelse att dekorera byggnadens fasader. Värdet i graffiti ligger i att det gör Kommersens yta till någonting som berör och kommunicerar med stadens invånare. Det skapar en livfullhet till staden. Graffitikonsten i kombination med byggnadens tydliga karaktär och placering som solitär bland parkeringsytorna har sammanlagt skapat ett värde som landmärke, tydligt avläsbart för både turister och göteborgare.

Värde som alternativ ekonomi

För några av Kommersens försäljare tillfredställer loppmarknaden deras behov av en slags ursprunglig handelsplats privatpersoner emellan. Kommersen kan med sina låga trösklar också ses som en yta för en ny typ av alternativ ekonomi. Bland annat genom att tröskeln är så pass låg att den blir en plats för konsumtion även för de fattigaste – mitt i centrum. Utan de billiga priser som finns här skulle en del av Göteborgs familjer inte ha råd att skaffa nya vinterkläder när barnen växt ur de gamla. Människor med sin släkt i olika krigszoner skulle inte ha råd att skicka förnödenheter till sina forna hemländer och fattigpensionärer skulle aldrig kunnat köpa sig ett par nästan nya skor. Ytterligare en aspekt av Kommersen som en alternativ ekonomi är att den också gynnar småskalig verksamhet och kan fungera som en inkubator för nya företagare, där människor med små resurser har råd att skapa en verksamhet i väntan på att de kan öppna eget. Marknaden är också en plantskola där barn och unga socialiseras in i en ekologisk medvetenhet där det ses som en självklarhet att sälja sitt överskott. Dessutom fungerar Loppmarknaden också som en tillfällig gästhamn för de företagare som upplevt konkurs, som t.ex. Kommersens frisör som tidigare hade en salong i förorten som fick stänga. Sammantaget gör detta att Kommersen, liksom loppmarknader generellt, framstår som ett alternativ för den konsumtionskultur som staden vanligtvis erbjuder.

Ekologiskt värde – resursanvändning

För Kommersens tillfälliga försäljare är loppmarknaden en möjlighet att göra sig av med sitt överskott av kläder och prylar. Vindsröjningar, garderobsrensningar och rester efter dödsbon får här nya ägare. Återanvändning har alltid funnits men har

⁵ Detta värde förutsätter inte ett bevarande i termer av att "konservera", utan mer i termer av att "låta vara".

förändrats under det senaste decenniet då intresset för retro och Vintage blivit allt större och i vissa fall fungerar som statusmarkör. Oavsett den värderingen finns ett starkt incitament hos allt fler att låta kläder och prylar få ett nytt liv hos någon annan. Det har blivit en folkrörelse och Kommersen är en av de arenor som möjliggör det intresset.

Värde som integrationsskapande mötesplats över klass, kön och etnicitetsgränser

Loppmarknaden Kommersen är som företeelse mer komplext än vad namnet anger. Utöver den form av kommersiell verksamhet som här bedrivs finns också en tydligt social dimension. Att träffa och tjöta med folk och genom åren utveckla ett kamratskap är en lika stor källa till livskvalitet och glädje som den eventuella ekonomiska vinst man gör genom försäljning eller budgetköp. Genom Kommersens verksamhet blir försäljare och besökare en del av en gemenskap som genererar en känsla av sammanhang. Här skapas starka nätverk mellan människors oavsett deras ursprung, ålder och klass. Som en besökande pensionär säger: *”Det här är integration på riktigt och kostar inte en krona för staten.”* Kommersens värde som integrerande mötesplats kan inte överskattas och den berör inte bara Göteborg utan sträcker sig ut i Västra Götalandsregionen och i vissa fall långt utanför Sveriges gränser.

Sammantaget tycks Kommersen som byggnad och verksamhet stämma väl överens med det ideal som Stadsbyggnadskontoret skisserar i sin Programrådshandling daterad juni 2010 för området:

”En mångfald av olika stadsmiljöer, mötesplatser i form av torg och parker, människor och verksamheter bidrar till att skapa ett spännande och hållbart stadsliv, som gynnar en god ekonomisk tillväxt och som ger en robust social struktur som tål förändringar över tiden”

Kommersen kan också, vilket borde ha än större dignitet, ses som någonting som direkt svarar mot stadens övergripande vision om den hållbara staden:

”Vår vision är ett samhälle där vi skapar en långsiktigt hållbar tillväxt och fler jobb, utvecklat medborgarnas välfärd, hälsa och trygghet, fördjupat demokratin och jämställdheten, skapat ett ekologiskt hållbart samhälle, med rättvisa och solidaritet samt vänt segregationen till integration. Göteborg är en segregerad stad. Detta ser vi som den största utmaningen att bryta.”

Kommersen mångfacetterade värden och komplexa väv av mänskliga relationer kan ses som ett exempel på en mötesplats där staden visioner fått liv och fungerande gestalt. I den urbana kultur som är Kommersens, genereras lösningar på flera av vår tids urbana problem: Arbetslöshet, ensamhet, brist på sammanhang och segregation. I en stad som hungrar efter goda exempel borde en företeelse som Kommersen kunna fungera som inspiration för den stadsutveckling som planeras i området. Frågan är om det kommer att ske?

EL

ROYNE
STÄNG
DENNA DÖRR
INNAN DU
GÅR!

VAD ÄR KULTURELL FÖRTÄTNING?

TANKAR FRÅN INTERVJUER OCH HEARING

Samtalen med olika tjänstemän och kulturutövare har varit många och långa och berört mycket mer än ”kultur” och ”förtätning”. Här följer en liten inblick i vad som har sagts, med fokus på kulturell förtätning.

Cecilia Strömer från Älvstranden utveckling, talar om förtätning som någonting som sker i olika skalor. Dels handlar det om en översiktlig nivå där outnyttjad mark tas i anspråk och dels på en mer lokal nivå där det mer handlar om innehållet i husen. Hon ser svårigheter för ”kulturen” att få plats i den större skalan men att den däremot skulle kunna komma in på lokal nivå som ett innehåll och som ett ”behov”. Där någonstans skulle begreppet kulturell förtätning fylla en funktion, och kanske också som ett sätt att föra samtalet mellan planeraren och de verksamma i området – något hon menar att man annars är rätt dåliga på, och som skulle kunna hjälpas av ett nytt verktyg.

Ytterligare en arkitekt, Kerstin Elias, pekar på att förtätning kan antingen vara att ”slå ut och skapa nytt” eller att ”skapa mer brevid”. Hon tror att kulturell förtätning skulle kunna vara att öka antalet kulturella aktiviteter i ett område, ett slaga ”added-value”-perspektiv. Liksom Strömer tror hon att det begreppet är enklast att hantera om man talar om kultur i en smalare bemärkelse.

Björn Sandmark, chef för kulturförvaltningen, är inne på att begreppet skulle kunna öppna upp för att man i detaljplan skapar möjligheter för kulturella verksamheter. Framförallt åsyftas då mer traditionella verksamheter så som t.ex. kulturhus, även om han också tänker sig kultur i bredare mening i forma av mötesplatser. Han understryker att kulturförvaltningen är till för den professionella konsten och att verksamheter som t.ex. Kommersen kräver egna initiativ. Förvaltningens medel är alltså begränsade när det gäller att stödja sådana mer ”antropologiska” kulturyttringar i staden.

Johannes Åsberg, idéhistoriker och representant för nätverket YIMBY, är den som betonar det vardagliga antropologiska perspektivet tydligast:

Kultur skapas av människor. Kulturell förtätning förutsätter alltså mänsklig förtätning.

Dels handlar det om en högre densitet av (antalet) människor och en högre konnektivitet i de sociala näten, det vill säga, fler kopplingar mellan människor. För Johannes handlar det om att låta tillräckligt många och tillräckligt olika människor träffas och gnuggas mot varandra så uppstår social komplexitet och kulturell

rikedom av sig själv. För planeraren handlar det då om att säkerställa att många olika människor kan bo i området och att många olika människor besöker området.

Johan Altenius, planarkitekt från Stadsbyggnadskontoret, öppnar delvis upp för det bredare kulturbegreppet inom stadsplaneringen. Han tror att kulturell förtätning borde handla om att just se kulturbegreppet ur ett bredare perspektiv och om att skapa kopplingar mellan olika verksamheter:

Skapa kopplingar mellan det vardagliga och den mer tydliga kulturen, det som är lätt att ta på. Här måste man hitta katalysatorer som sätter igång en utveckling åt det hållet och som kan skapa samverkansfaktorer.

Med den "tydliga kulturen" menar han den mer traditionella såsom kulturhus och museer.

Just att skapa kopplingar mellan olika verksamheter är ett tema som också återkommer hos ytterligare en av de intervjuade. Kulturprojektledaren och förläggaren Olav Fumarola Unsgaard är inne på att kulturell förtätning borde handla om att skapa ett samspel mellan etablerade och oetablerad kultur. Lika viktigt menar han att infrastrukturen, platser och byggnader är:

I Warszawa tyckte jag att det var märkligt att alla [föreningar etc.] hade så schyssta lokaler. Jag blev nyfiken för alla partade om hur dålig ekonomi de hade. Det visade sig att Warszawas stad gav skatterabatter för hyra av lokaler och infrastruktur för ideella föreningar. Warszawas stad subventionerade helt enkelt kulturlivet.

För Göteborgs del handlar det om att sänka trösklar och enligt Olav är det staden som på ett liknande sätt bör ansvara för att en sådan typ av kulturell förtätning sker men samtidigt framhåller han att *"all bra kulturpolitik bör ske på en armlängds avstånd"*.

Thomas Martinsson, kulturnämndens ordförande, ser kopplingar mellan begreppet kulturell förtätning och det som kallas för Kulturplanering. Kulturplanering handlar om *"hur vi bygger nytt och hur vi bygger om men håller kvar i saker som gör att vi har kreativa stadsrum och miljöer"*. Han tror att Kulturförvaltningen idag är bra på att föra en bevarande diskussion men sämre på att förhålla sig till områden som *"inte är kultiverade"*. Han anser att kulturell förtätning borde hänga ihop med detta perspektiv, men är avhållsam till själva förtätningsbegreppet. Lika som Fumarola Unsgaard och Altenius är han inne på att det skulle kunna handla om att förstärka mellan olika kulturyttringar och att *"tänka mer nodmässigt"*.

Sammanfattningsvis har begreppet "kulturell förtätning" uppfattats som något problematiskt hos samtliga intervjuade, bland annat märks detta i svårigheten att försöka definiera det. Svårigheten kommer troligtvis från kulturbegreppets problematiska natur. Bland de intervjuade märks en klassisk skiljelinje mellan ett smalt och ett brett kulturbegrepp och vilket av dem som bäst kan kopplas ihop med

”förtätning” råder det ej enighet om. En gemensam nämnare är att ”att förtäta” ses som någonting som handlar om att skapa nytt och att begreppet kulturell förtätning i förlängningen likaså ses som ett begrepp som lägger till (ny) kultur på en plats.

Under hearingen, det runda-bords-samtal som ägde rum den 30 november 2012, märktes dock ett något annorlunda perspektiv som mera betonade vikten av att ta mer hänsyn till det som redan finns på en plats och att inte ta ett för stort grepp när områden ska förtätas. Lika viktigt ansågs hastighet vara, ”att låta processer ta tid” för att undvika att missa någonting av värde i ett område. Frågan om vem som definierar vad som ska sparas lyftes också fram som en viktig aspekt, liksom behovet av ”smutsiga platser”.

En majoritet fann begreppet kulturell förtätning svårdefinierat och svårgreppbart. Själva begreppet förtätning sågs av några som direkt negativt. Bland annat genom att det ofta finns en skillnad i ”förtätningstryck” och ”förtättningsbehov”, dvs. det byggs inte nya bostäder där det behövs för att knyta ihop staden utan där det är högst exploateringsstryck. Detta har gjort att förtättningsbegreppet uppfattas som något kopplat till ekonomiska drivkrafter, vilket några av de tillfrågade såg som oförenligt med begreppet ”kultur”. Andra menade dock att just kombinationen mellan kulturell och förtätning skulle kunna öppna upp för en alternativ förtättningsdiskussion, som ett nytt sätt att tala om förtätning.

Någon definition av begreppet kunde inte preciseras under samtalet. Konstnären Olle Bjerkås var den som tydligast formulerade ett förslag:

”Kulturell förtätning är där andelen kreativa uttryck per sekund och per kubikmillimeter ökar över tid. Kreativa uttryck är när man gör någonting mer än att andas, äta gå till jobbet osv. Det där extra. Kulturell förtätning skulle kunna vara mätbart. Är det statistiskt så blir det inte så många olika kreativa uttryck per millimeter och sekund. Förtätning är hög diversitet”

Det rådde enighet om att det är brist på metoder, verktyg och fungerande sätt att inventera det kulturella livet. Att ”planera för det oplanerade” och att arbeta ”på en armlängds avstånd” nämndes också som möjliga vägar att gå. Mia Christerdotter Norman kunde mot slutet av samtalet konstatera att ett verktyg redan existerade:

”Verktyget heter väl politiken? Återupppfinn politiken”

VÅRT PERSPEKTIV PÅ KULTURELL FÖRTÄTNING

Efter våra samtal med såväl tjänstemän som konstnärer, loppisfyndare och politiker – samt åtskilliga besök på Kommersen – vill vi försöka ringa in vad ”kulturell förtätning” skulle kunna vara. Utifrån vårt specifika material skulle begreppet kunna formuleras på följande sätt:

Hållbar Kulturell förtätning innebär en komplex lagring av värden som sker över tid med drivkraft från urbana kulturer.

Det bör inte ses som exakt, och inte heller som ett slutgiltigt ställningstagande, utan mer som en ny utgångspunkt för fortsatta undersökningar av begreppet. Den kulturella förtätningen som vi har studerat har till stor del skett spontant – den har inte planerats⁶. Vi kan dock peka på en del möjliggörande faktorer som varit verk samma under tidens gång. Bland dessa kan *fastighetsägarna* ses som sådana möjliggörare då det helt enkelt låtit byggnaden vara. På ett sätt subventionerar dagen ägare fastigheten, vilket självfallet är en viktig faktor. Ytterligare en möjliggörande aspekt är byggnadens *förfall*. Detta förfall skapar ett *lågt fastighetsvärde*, vilket genererar en *låg hyra* (trots det centrala läget) vilket i sin tur för med sig att själva bordshyran inne i loppmarknaden inte stiger. Dessa fyra är alla viktiga möjliggörare som hjälper till att sänka tröskeln för marknadens säljare. Bordshyran skulle naturligtvis ha höjts även om lokalhyran var låg men här kommer ytterligare en möjliggörare in: en *engagerad värdfamilj* som investerat lika mycket socialt som ekonomiskt i sin verksamhet. Vidare har både värdfamiljen och fastighetsägarna genom att vara *tillåtande* möjliggjort graffiti som pryder huset.

Om man sätter in vårt perspektiv på Kulturell förtätning i den pågående diskussionen om staden skulle man även kunna se det som vi har valt att kalla för (Kommersens) värden som lösningar på olika problem. Vi har redan försökt visa på hur Kommersen på ett sätt ”svarar” mot de visioner som utmålas i Översiktsplanen för Göteborgs stad, och hur den kan öppna upp för vägar mot den ”hållbara staden”. Man skulle kunna hävda Kommersen genom att vara ett minne, ett ankare, ett konstverk, en konsumtionsyta för smala plånböcker, en plats för resursanvändning och – sist men inte minst – en mötesplats, också erbjuder sammanhang, botar rotlöshet, livliggör, sänker trösklar, ”ekologiserar” staden och hjälper staden att bota problemen med segregation och ensamhet. Detta, att så att säga ”vara en del av lösningen och inte problemet” gör att denna specifika kulturella förtätning också borde definieras som ”hållbar”.

En utgångspunkt för en fortsättning

Syftet med detta projekt, och denna text, har inte varit att skriva Kommersens historia. Det finns många spår att undersöka, många trådar att nysta i och många frågor som ännu saknar sina svar. Det finns än fler personer som vi inte har hunnit intervjua, arkiv vi inte har besökt och fotografier vi inte har kunnat tillgå. Men vi har lärt känna verksamheten så pass väl att vi kunnat se och förstå flera viktiga delar av den komplexa väv av människor, relationer, nätverk och strukturer som gör Kommersen till vad den är.

Syftet har heller inte varit att försöka bevara Kommersen. Om Kommersen, som byggnad, hade bevarats vid en given tidpunkt i historien hade den lagring av värden som har skett inte funnits idag. Därför står *kulturell förtätning* delvis i opposition till

⁶ Då vi i detta skede låter kulturell förtätning stå för någonting redan existerande skiljer vi oss från delar av de tankar som framkommit i intervjuundersökningen, som istället pekade mot att begreppet borde innebära att skapa någonting nytt.

ett rigoröst bevarande, samtidigt som det förutsätter ett annat slags bevarande: att "lämna kvar". Därför är det viktigt att Kommersen, och andra byggnader av liknande karaktär, får finnas kvar i staden. Delvis som minnen men också som möjliggörande ytor. Som platser för lagring av värden.

För oss har närmandet av Kommersen varit ett sätt att förstå vilken betydelse begreppet Kulturell förtätning skulle kunna fyllas med för att kunna bidra med värdefulla insikter till diskussionen om den hållbara staden. Dels innebär det att fler värden kan lokaliseras och synliggöras men framför allt kan en komplexitet av värden lyftas fram. Det är också viktigt att tala om *hållbar* kulturell förtätning. I fallet Kommersen har de olika värdena skapat en plats som ur vårt perspektiv kan ses som en väg att försöka nå de visioner som pekas ut i Översiktsplanen för Göteborgs stad. Det handlar om att se drivkraften i den kultur som hela tiden skapas i interaktionen mellan människor. Genom att ta vara på den vardagliga och mötesskapande kulturen i staden finns en möjlighet att finna lösningar på några av de problem som finns i Göteborg. Det är på det sättet vi tror att kulturen kan bidra till en hållbarare stad.

Inspirerade av Krista Paulsons metod har vi försökt ge fördjupade insikter i Kommersens specifika "karaktär", och hur den karaktären har uppkommit och påverkar det sociala livet på platsen. Detta är aspekter vi ytterligare fördjupar i den vetenskapliga artikel som också producerats i samband med projektet (se Hansson 2013).

För att få en djupare förståelse för kulturell förtätning – och för att kunna komma närmare ett verktyg som skulle kunna användas inom framtida stadsplanering – behöver fler fall undersökas. Vi vill här återkomma till Paulsens fjärde strategi, att jämföra vad hon kallar "strategiskt matchade par" som ett sätt att skapa systematisk och i viss mån generaliserbar kunskap om – i vårt fall – kulturell förtätning. Det handlar inte om att jämföra platser som är så lika som möjligt med identiska metoder, hävdar hon (Paulson 2004), utan att studera platser som är "meningsfullt jämförbara" (meaningfully comparable). I vårt fall handlar det om kulturellt förtätade platser som är så olika som möjligt, trots att yttre omständigheter som geografi, historia, befolkning, ekonomi etc. är lika. På så sätt kan uppkomsten och verkningarna av kulturell förtätning problematiseras på ett tydligare och mer systematiskt sätt, vilket i förlängningen kan resultera i kunskap om hur sådana miljöer skapas och vilka strategier som möjliggör dem. Vår ambition är att denna pilotstudie skall vara första steget i en sådan forskningssatsning.

RESULTATSPRIDNING

VETENSKAPLIG ARTIKEL

Projektets arbete med Kommersen och Kulturell förtätning finns även att tillgå i engelsk artikelform. Artikeln kan ses som en mer teoretisk djupdykning i projektets arbete. Information om vilken tidskrift denna kommer att publiceras på Mistra Urban Futures hemsida.

FILM

Filmerna har redan berörts i metodavsnittet. Vid sidan av att vara ett sätt att lära känna Kommersen är de också en del av projektets resultatspridning. Med filmens hjälp gestaltas platsens aktivitet, byggnadens atmosfär och den mångfald av mänskliga möten som äger rum på loppmarknaden. Filmen som medium har en större förmåga att kommunicera känslomässigt eftersom fler sinnen aktiveras i den estetiska läroprocessen. Istället för att bara rapportera med hjälp av text och bild försöker vi med filmmediets hjälp fånga in den komplexitet av värden som utmärker vår fallstudie.

Filmen »The Magic of a Local Flea Market« fokuserar framförallt på graffitin på byggnadens utsida. Genom att den är skapad av en ung kvinna är förhoppningen att den med sitt berättandespråk och sin känsla kan kommunicera till en yngre målgrupp. Den andra filmen, »Ingen lördag utan Kommersen«, visar livet i Kommersen under en dag och är mer journalistiskt dokumenterande till sin karaktär. Här ackompanjeras bilder av Kommersens interiör med några av de röster som samlats in genom intervjuerna. Bägge filmerna, men kommer att finnas tillgängligt i Göteborgs stadsmuseums arkiv. Även bortklippt material kommer där att tillgängliggöras så att det i framtiden kommer finnas möjlighet till att fördjupa sig i några av de detaljer som ryms i huskroppen.

- Film 1: »Kommersen: The Magic of a Local Flea Market«, av Hilda Holmdahl. En personlig film om Kommersen som en urban berättelse där graffiti, prylar och mänskliga möten betraktas genom ett ungt öga.
- Film 2: »Ingen lördag utan Kommersen«, av Lasse Lindeberg (GSM) vill gestalta begreppet kulturell förtätning genom en beskrivning av en dag på Kommersen, där bild och intervjuer beskriver verksamhetens unika kombination av folkliv och vardagskultur.

Under våren 2013 planeras också en filmworkshop där unga mellan 15 och 25 år får möjlighet att ge sin bild av Kommersen under arbetsnamnet *När jag tänker på Kommersen*. Workshopen drivs av Göteborgs stadsmuseum i samarbete med Stadsbiblioteket Dynamo, Frilagret och TV Väst Göteborg.

STADSMUSEET MÖTER KOMMERSEN

Den 23 februari 2013 presenterade projektgruppen delar av sitt material på Kommersen under programpunkten "Stadsmuseet möter Kommersen". Dagen var också ett tillfälle då ytterligare tankar samlades in (och alltså ytterligare en form av "stadssittning" som beskrivits i metodavsnittet). Dessa tankar finns publicerade på ett separat "resultatblad" (se nedan).

SEMINARIER

Den 24 april 2013 kommer projektets idéer att presenteras mer djupgående i seminarieserien Mellanrum. Detta blir också premiärvisningen för de bägge filmerna. Under september månad 2013 kommer ytterligare en presentation att genomföras i samband med Mistra Urban Futures seminarieserie Urban Lunchtime.

RESULTATBLAD

Som en del av avrapporteringen hör även 4 stycken "resultatblad". Här finns ett blad om Kommersen historia, ett blad med röster från besökare och säljare, ett blad med Kommersen möjliggörare samt ett blad om Kulturell förtätning.

REFERENSLISTA

- Baum, G. *Gatunamn i Göteborg 1621-*
Cochoy Franck, (2011) *De la curiosité, l'art de la séduction marchande*, Paris, Armand Colin, 2011
- Löfgren, O. & Ehn, B. (2012). *Kulturanalytiska verktyg*. Gleerups.
- Fredriksson, C. 1991. *I varusambällets utkant - en studie av loppmarknaden*. I: Nord-Nytt nr 44.
- Fredberg, C. R. A. *Det gamla Göteborg. Del 1*. 1977.
- Gillberg, D. (red), Brembeck, H., Berglund, Y., & Stenbäck, 2012. *Urban Cultures as a field of knowledge and learning*. Mistra Urban Futures Papers 2012:1
- Gillberg, D., 2011. *Projektet Medborgarrum: Fallet Skanstorget*. Göteborgs stadsmuseum: Göteborg.
- G-T, 9.3.1911
- G-T 5.2.1926
- Lagerberg, C. *Göteborg i äldre och nyare tid*. 1902.
- Lagerberg, C. & Thulin, O. *Göteborg under 300 år*. 1923.
- Lönnroth, G, red., 1999. *Kulturbhistoriskt värdefull bebyggelse i Göteborg. Del 1*.
- Paulsen, Krista E. 2004. *Making Character Concrete: Empirical Strategies for Studying Place Distinction*. I: *City & Community* 3(3): 243-262.
- Sennett, R. 1990. *The Conscience of the Eye: the design and social life of cities*. New York: Norton (1992).
- Sherry, John F., 1990a. *A Socio-Cultural Analysis of a Flea Market*. I: *Journal of Consumer Research*, 14 (juni), 13-31.

Internet:

Göteborgs stads Översiktsplan, 2009. http://goteborg.se/wps/portal/invanare/bygga-o-bo/kommunens-planarbete/oversiktlig-planering/oversiktsplan-for-goteborg!/ut/p/b1/o4_SjzSoMDErNTKoNDLQj9CPykssyoxPLMnMzovMAfGj-zOIDDLoCLZwMHQ383S3dDDxDvAPc_Lx9_Ao8jIAKIoEKDHAARwNC-vo88nNT9XOjciwAGhfHgQ!//dl4/d5/L2dBISEvZoFBIS9nQSEh/ [2013-02-20, 16:09]

Program för detaljplaner, Norra Masthugget. Programsamrådshandling, Stadsbyggnadskontoret 2010:

[http://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planobygg.nsf/vyFiler/Norra%20Masthugget%20-%20oblandning%20av%20ostadspuls%20och%20olkalt%20oliv-Program%20-%20osamr%C3%A5d-Programhandling/\\$File/Program.pdf?OpenElement](http://www5.goteborg.se/prod/fastighetskontoret/etjanst/planobygg.nsf/vyFiler/Norra%20Masthugget%20-%20oblandning%20av%20ostadspuls%20och%20olkalt%20oliv-Program%20-%20osamr%C3%A5d-Programhandling/$File/Program.pdf?OpenElement) [2013-02-20, 16:16]

APPENDIX I: METODER

INTERVJUER

Om kulturell förtätning

Följande frågor har ingått i samtliga intervjuer:

- Hur ser din relation till Göteborg ut?
- Vad är en "bra" eller en "hållbar" stad för dig? (i relation till Göteborg)
- Vilken roll har kulturen i en sådan stad?
- Vad anser du att begreppet kulturell förtätning borde innefatta?
- Hur kan man översätta detta begrepp till ett verktyg för stadsutveckling?
- Vem borde ansvara för den kulturella förtätningen i Göteborg?

Följande personer har intervjuats:

- Björn Sandmark, Kulturförvaltningen
- Cecilia Strömer, Älvstranden Utveckling
- Johan Altenius, Stadsbyggnadskontoret
- Johannes Åsberg, nätverket YIMBY
- Kerstin Elias, SP
- Olav Fumarola Unsgaard,
- Olle Bjerkås, konstnär
- Thomas Martinsson, Kulturnämnden

Om Kommersen

Intervjumall

Det övergripande syftet med pilotprojektet Fallet Kommersen är att dokumentera och förutsättningslöst diskutera Kommersens värden för den kulturella förtätningen i området.

Övergripande: bakgrund och organisation

- Frågor – fastighetsägare, hyresvärd, företag:

- Vilken position/arbetsuppgifter har Du på företaget?
- Vilka verksamhetsområden jobbar Du med idag?
- Vilken bakgrund har Du? (utbildning, branscherfarenheter, ålder, övrig relevant information)

Frageställningar relaterade till Kommersen där vi alternerar formuleringar beroende av informant:

- Vilka är dina erfarenheter av Kommersen? Berätta gärna: om man backar tillbaka i tiden - hur uppstod relationen mellan Dig/Er och Kommersen (som verksamhet, byggnad, övrigt)?
- Har Kommersen (som marknadsplats, byggnad) förändrats över tid och i sådana fall hur?

Hur skulle du karaktärisera Kommersen:

- Finns det några aspekter som Du tycker utmärker Kommersens besökare, säljare och de som handlar? Vilka, exemplifiera
- Som handelsmarknad? Har Kommersen några speciella (värden eller) egenskaper? I sådana vilka?
- Som byggnad?
- Hur ser du på drivkrafterna bakom Kommersen? Kan du ge exempel på viktiga motiv, personer eller visioner med/för verksamheten?
- Har Kommersen någon speciell betydelse för området runt Masthugget, Långgatorna – hur tänker Du/Ni kring Kommersens betydelse för besökare/övriga verksamheter (kommersiella, offentliga) i området?

Frågor – säljare och kund. Frageställningar relaterade till Kommersen där vi alternerar formuleringar beroende av informant:

- Vad letar Du efter/brukar du köpa/sälja (typ av saker, varför, hur ofta)?
- Vilken bakgrund har Du? (utbildning, ålder, kön, etnisk bakgrund, bostadsområde, övrig relevant information)
- Vilka är dina erfarenheter av Kommersen? Berätta gärna: om man backar tillbaka i tiden - hur uppstod relationen mellan Dig/Er och Kommersen (som verksamhet, byggnad, övrigt)?
- Har Kommersen (som marknadsplats, byggnad) förändrats över tid och i sådana fall hur?

Hur skulle du karaktärisera Kommersen:

- Finns det några aspekter som Du tycker utmärker Kommersens besökare, säljare och de som handlar? Vilka, exemplifiera
- Som handelsmarknad/plats? Har Kommersen några speciella (värden eller) egenskaper? I sådana vilka?
- Som byggnad?
- Brukar Du/Ni kombinera köp/säljande med andra aktiviteter på Kommersen (fika, prata med folk, umgås, vad vet jag..?)
- Hur ser du på drivkrafterna bakom Kommersen? Kan du ge exempel på viktiga motiv, personer eller visioner med/för verksamheten?
- Har Kommersen någon speciell betydelse för området runt Masthugget, Långgatorna – hur tänker Du/Ni kring Kommersens betydelse för besökare/övriga verksamheter (kommersiella, offentliga) i området?
- Har Kommersen (som marknadsplats, byggnad) förändrats över tid och i sådana fall hur?
- Skiljer sig Kommersen från andra second hand butiker? På vilket sätt? Bra/dåligt? Utbud? Organisation? Området? (O) Tillgänglighet? Stämning? Andra relevanta aspekter som är typiska Kommersen?
- Om du beskriver ett besök vid Kommersen; hur brukar det "gå till"? Besöker du fler second hand eller andra butiker vanligtvis – finns det en typisk rutt?
- Vilka områden i staden brukar du handla i/besöka (som kan relateras till ett besök vid Kommersen)
- Hur skulle det påverka dig om Kommersen revs/försäljningen försvann/byggnaden som sådan försvann?
- Kan du berätta om Dina erfarenheter av att sälja/köpa/leta second hand?
- Var brukar du gå/vilka second hand butiker brukar du gå till? Varför?

Om Långgatsområdet

Intervjufrågor:

- Hur skulle du beskriva området Långgatorna?
- Hur ser just din relation till området ut? (med fokus på plats och rörelse; vad gör du här och vart rör du dig (rör du dig inte?))

- Hur skulle du dra gränserna för detta område? Vad ingår i din bild av Långgatorna? (som geografiskt rum), peka/rita ut på kartan
- Pekar på Kommersens plats på kartan: Känner du till vad som ligger här? Vad tänker/tycker du om Kommersen? Anser du det tillhöra området?

HEARING

Utgångspunkter

- Projektets tidigare arbete med begreppet Urban Cultures utgör bakgrunden till en tanke om den möjliggörande staden. Offentliga platser och möjliggörande strukturer ses av projektet som centrala begrepp för urbant liv (och i förlängningen hållbarare städer).
- Hållbarhet är ett centralt begrepp i projektets arbete, här avses i första hand social och kulturell hållbarhet.
- Projektet utgår ifrån ett brett kulturbegrepp där människors kreativitet på en vardagsnivå ingår. Kultur ses även som en språngbräda för förändringsprocesser.
- Förtätning syftar vanligen på nybyggnation inom befintlig bebyggelse. Kan man, istället för att förtäta med byggnader, förtäta med kultur?

Frågor:

- Vad bör begreppet kulturell förtätning innefatta utifrån ditt perspektiv/dina erfarenheter?
- Hur kan detta begrepp fungera som ett inkluderande verktyg för stadsutveckling?
- Vem/vilka inom Göteborgs stad bör ansvara för att möjliggöra den kulturella förtätningen?
- Kan Kommersen ses som ett exempel på en hållbar kulturell förtätning? Varför/varför inte?

Syfte & mål

- Att undersöka begreppet kulturell förtätning som ett möjligt verktyg i framtida stadsutvecklingssammanhang.
- Att bidra till en socialt och kulturellt hållbar stad.

Deltagare

- Olle Bjerås, konstnär,
- Daniel Andersson, Lagerhuset, enhetschef
- Helena Holgersson, GU, Fil. Dr, Kulturvetenskap
- Vanja Larberg, S2o2o, arkitekt
- Mia Christerdotter Norman, Röda Sten, verksamhetsledare
- Ida Gudmundsson, konstnär
- Ulrika Lundquist, Stadsbyggnadskontoret, Planarkitekt

STADSSITTNING, 2012-12-08

Statistik från besöket på Kommersen: "Var bor du?"

Besökare vid vårt bord

1.	Majorna-Linné	16
2.	Centrum	11
3.	Norra Hisningen	9
4.	Västra Göteborg	8
5.	Västra Hisingen	7
6.	Östra Göteborg	7
7.	Askim-Frölunda-Högsbo	7
8.	Angered	6
9.	Örgryte-Härlanda	6
10.	Lundby	4
11.	Osby, Skåne	3
12.	Varberg	3
13.	Alingsås	2
14.	Utby	1
15.	Kungälv	1
16.	Ale	1
17.	Räo	1
18.	"Utanför"	1

Säljare (Antal personer vid bordet inom parentes.)

1.	Centrum	5 (9)
2.	Västra GBG	3 (7)
3.	Östra GBG	3 (3)
4.	Lundby	3 (3)
5.	Angered	3 (6)
6.	Västra Hisingen	2 (3)
7.	Majorna-Linné	2 (2)
8.	Kinna	1 (2)

9.	Borås	I (2)
10.	Örgryte-Härlanda	I (1)
11.	Askim-Frölunda-Högsbo	I (1)
12.	Kungsbacka	I (2)
13.	Bollebygd	I (2)

APPENDIX II: RÖSTER

Följande tankar och röster samlades 2012-12-08, samt 2013-02-23.

Jag gillar att komma hit. Det är alltid roligt och man kan hitta många olika saker. Vi är här nästan varje lördag och jag har måna av mina kamrater med mig. Hoppas att ni inte ska stänga den!

Kvinna, Norra Hisingen

Jag går hit ca en gång i månaden. Det finns billiga prylar man kan fynda. En miljövänlig shopping. Vi har haft loppis på gamla Kommersen. Vill ni bli av med något får ni vänta. De gjorde ett försök med loppis i frihamnen, i kajskjulet. Där var det torrt och varmt. De hade satt upp som stora hönsnätsburar där man kunde hänga grejer på väggarna men det blev för dyrt. Hela Kajskjulet rustades upp sen fick dom lägga ner det. Det går ju tusentals människor på loppis. Vi handlar mycket tyger, indiska tyger för vi dansar mycket indisk dans i vår familj. Det kan man bara hitta på loppis. Det finns ingen butik i Göteborg som har det till bra pris.

Man, Hisingen

”Jag går till Kommersen så ofta jag kan. Det är roligt för man vet inte vad man hittar. Det är ett bra ställe att köpa presenter. Om jag har bil åker jag till Bellevue och Saron. Det är kul att komma hit och tjöta. Speciellt kul med de privata människorna(säljarna) Det är roligt att titta på olika människor.”

Kvinna, Majorna

Jag har så blandade känslor, det är så osvenskt med elkablar i mitten, samtidigt som man kan göra fantastiska fynd här. Brukar sälja själv. Det behöv lite oordnade platser o de trängs undan. Det är viktigt med subkultur. Det är roligt med skvall-er: alla är lite arga på han som håller i det, det jag är roligt.

Kvinna, 70 år, Linnéstaden

Jag är ofta här och även på andra loppisar. Jag kan ju ett och annat om grejer. Hela mitt hem är fullt. Jag såg en Boda Nova här borta för 10 kr men fick inte köpa den för min fru. Vi har redan tre stycken hemma. Jag ser det här som en del av min pensionsbesparing. Det är jätteviktigt med den här formen av ställen. Den här duffeln jag har på mig har jag köpt för 200 kr. Den är kanske lite för lång men det tycker jag en jacka ska vara på vintern.

Äldre man ca 60 år från Askim

Jag är här varannan vecka. Jag letar efter allt. Kan inte låta bli att köpa. Idag blev det tekoppar. Jag känner många av försäljarna. Jag gillar Kommersen för det är mest centralt och mycket bra när man inte har bil.

Kvinna 40 års Centrum

Innan Kommersen fanns satt jag ensam hemma. Om Kommersen skulle försvinna skulle jag sitta hemma igen.

Maria, 80+, Bergsjön

På kommersen finns en närhet till människor. Att sälja och köpa är en kanal till den här närheten.

Man, 60+, Masthugget

Jag tycker själva loppmarknaden är bra, billigt, trevligt, mycket och välja men det är kallt. Revligt att vara här. Det är bra att det finns ingen tjuv

Kvinna, besökare, Kortedala

Jag gillar det här stället för att det 'r så lugnt här. Här har jag träffat många kompisar och skaffat många trevliga nya kompisar. Jag är så glad och tack för bulle!

Man, besökare, Hjällbo

Jag känner hur många invandrare som helst. Det hade jag aldrig gjort anars. Vi känner varandra genom detta. Det är en mötesplats där man lär av varandra. Det här är integration på riktigt och kostar inte en krona för staten.

Äldre man , Näset

När jag lever på stor fot tar jag en bit av den hembakta päronkakan. Dom levererar ju vansinnigt gott kaffebröd. Det är mitt absoluta favoritkafé. Det ser inte ut som nått kafé bör se ut... totalt ostylat... men det är jävligt trevligt där. Speciellt på sommaren när hon öppnar dörren ut mot gatan och man kan sitta på trappsteget där och fika. Det är fint... det är helt sagolikt!

Man, 60+, Masthugget

En lördag utan loppis är ingen bra lördag. Ibland är jag här på söndagen också. Det här vill vi ha kvar Men det blir väl att det tar bort det förstås "

Kvinna 30 års åldern

Jag fyndar billigt här varje helg och skickar till mina släktingar i Irak som har det svårt.

Medelålders herre, Hisingen

Det vi har här är verkligen blandstad. Jargongen är multikulti. Särskilt här där det är så segregerat. Det är lite hur som helst. Här får det vara hipp som happ. Originalgubbarna får plats här. Det är en plats där de får finnas och få gemenskap. One of a kind. Det har vuxit fram organiskt.

Kvinna under 20 år, Varberg

Kommersen byggnaden är det sista som finns kvar av det gamla. Låt stå! Som fröken skrev på svarta tavlan.

Man, 56 år, Majorna

'Det arkitekter och stadsplanerare vill skapa finns redan här!' möten med människor som annars aldrig skett. Att hitta en underbar porslinshund, försöka pruta, misslyckas, men ändå få en härlig pratstund och köpa den ändå, för Kommersens skull, för människornas skull. Att åka hem med väskan full av piroger för 10 kr styck och genom sitt köp ha stöttat Syriens folk. Att önska att kärlek i denna plats får fortsätta puttra här för alltid, fast en vet att den saknar estetiken för att platsa i maktens korridorer.

Ung, kvinna, Göteborg

Idag gör jag mitt första besök på Kommersen i Göteborg och jag känner att jag får en stor dos av kultur, genynlighet och genuinitet. Såna här platser och verksamheter är för mig en mycket betydande del av en stads själ. Vad skulle London vara utan Camden Market? Vad skulle GBG vara utan Kommersen? En mötesplats, en plats att fynda på och en plats att känna historia, puls och en viktigare sida än en prydlig, modern del av en stor stad – sådana delar och platsen finns i alla stora städer, ställen som Kommersen gör städer mer unika.

Kvinna, 31, Stockholm

Kommersen behövs så spar det.

Man, Biskopsgården.

Varför Kommersen skall finnas? Här har jag mött folk med tragiska livshistorier, som säljer av sina saker för att försörja familjen. Här samlas också alla vi som inte vill skjuta in pengar i vårt överkonsumerande samhälle. Här dammar vi av prylar som får oss att minnas. Glädje & skratt verkar det inte finnas gränser för här under vårt gemensamma tak.

Kvinna, 27 år, Sandarna

”Fantastiskt med en sista rest från den gamla hamnverksamheten!” ”Risken är att allt blir samma [om Kommersen skulle rivas]”.

Man, 50 +, Centrum

Det får inte bli höghus, inte annan Kommers, inte för fin. Då försvinner poängen.

Kvinna, 56 år, Majorna.

Bra loppis. Det behövs mer barnsaker. Fint ställe.

Flicka 6 år, pojke 8 år, Angered

Ingår i min promenad 2ggt/månad. Det är roligt att titta, köper sällan något. Husets insida ser ruskigt ut. Man borde göra något åt platsen.

Kvinna, 80 år, Ramberget.

Jag tycker att Kommersen är helt fantastisk. Det får under inga omständigheter stängas. Det nyproducerande kapitalistsamhället har förstört nog. Plus att man hittar många finna saker.

Hen, 31 år, Stockholm

klart att det behövs inomhusplatser som inte bara behöver kosta pengar och som sköts av "vanligt folk" och inte av cafékedjor.

Okänd, Göteborg

Det är ett förbannat segregerat samhälle – det ska INTE blir MER segregerat! En tiondel av jordens befolkning äter sig feta på bekostnad av 9/10. Om bara 1/10 får synas – ska vi utrota resten då eller vart ska de ta vägen? Kommersen visar HELA vårt samhälle. Ett ställe där ALLA får plats – även de besuttna.

Kvinna, 44 år, Kungälv.

Kommersen ÄR Göteborg!!!

Man, 34 år, Stockholm

Med tanke på den socialt positiva effekt Kommersen gör för oss närboende: sluta, nu! Låt oss ha det kvar. Vill ni riva så riva era jävla villor. Talar för oss alla. Tyst!

Man, 55 år, Linnéstaden

Kommersen är en otrolig mötesplats för människor. Viktigt att ALLA samhällsklasser får finnas.

Kvinna, 43 år, Hisingen

Jag tycker väldigt mycket om Kommersen. Här kan man hitta mycket bra begagnade saker vilket värnar om miljön. Och även utnyttjas saker och återanvänds vilket förhoppningsvis minskar överkonsumtionen och materialismen. Det är även en mötesplats för människor och skapar en gemenskap. Jag tycker detta med sina många fördelar ska bevaras. Kanske utöka lokalen också. Detta är något som gynnar alla och som inte finns på många ställen så det måste finnas kvar!

Kvinna, 27 år, Hisingen

Hej=)

Jag är en 25 årig tjej som bor i Majorna och för mig är Kommersen både ett landmärke och en mötesplats i Göteborg. Oftast ser jag bara fasaden (åker förbi den dagligen när jag ska in till stan) men för mig är den ett välkommet inslag i en allt mer steril stadsbild. Byggnaden i sig talar om en levande kultur, något mer organiskt och ger tanken om en mötes och bytesplats som är utanför byråkrati eller konventionella affärsidéer. Kommersen ger mig en varm känsla och jag hoppas att när stadsdelen utvecklas får Kommersen vara kvar, det är redan en symbol för alternativa sätt att möta människor i dagens värld och ger en större mångfald till området. Graffiti och loppis är fina saker som bör få synas och vara kvar, det är en del av Göteborg vi redan har för lite utav.

Jag skulle vilja ha fler Kommerser egentligen, fler manifestationer för att Göteborg är mer än stora fyrkantiga lyxlägenheter. Mer liv och skönhet (för graffitin på Kommersen är vacker tycker jag). Kan jag inte få det vill jag åtminstone få behålla det vi har och att Staden förstår värdet som Kommersen har för oss som lever i Göteborg.

Kvinna, 25 år, Majorna

Jag gillar Kommersen flr att det är billigt och bra! Man får och säljer saker billigt!

Kvinna, ungdom, Kungälv

Jag vill att det ska rustas upp och bli en aktionshall eller saluhall.

Man, Linnestaden

Jag tycker att Kommersen är jättebra! Det är bra för miljön och för plånboken med loppisar. Sen är ju byggnaden jättefin med dess målningar. Bygg gärna runt om men behåll Kommersen!

Kvinna, 24 år, Västra Frölunda

Hon kommer hot för det finns bra saker som är billiga och man träffas roliga folk som man vill prata med. Roligt att vara här.

Kvinna, 45 år, Eriksberg (dotter översätter)

Bra fler billiga barnkläder. Verktyg har de också bra. Var här ofta förr. Kom idag för att museet var här.

Kvinna, 86 år, centrum

Jag har jobbat i hamnen. Tror att de kommer att bygga bostäder. Jag har ingen önskan. Mina barn är hemma, kommer ej hit. Trängselskatt = behöver vara gratis så att man kan byta ställe få tiden att gå. Så folk kan gå på loppis.

Man, 76 år, Ramberget

Jag vill köpa billiga grejer till mina barn! (talar dålig svenska)

Kvinna, 40 år, Frölunda

Jag tycker att det är jättebra med Kommersen. Vill att staden behålla den göra den bättre. Utan denna skulle aldrig klara mig utan. Har 3 barn som alltid behöver nya saker.

Kvinna, 40 år, Lundby

Bra att det finns. Roligt

Kvinna, 41 år, Sävedalen

Det är bra & bästa med lördagen & söndagen. Är nästan varje. Går och fikar och köper onödigt. Bra saker finns också. Tandkräm.

Kvinna, 81 år, Stampen

Roligt att det finns! Bra för fattiga, integration, nyfikna, ger mig spänning varje lördag. Miljömedvetenhet!

Kvinna, Göteborg

Jättebra med återvinning, bra!!!

Kvinna, 47 år, Sävedalen

Tycker det är bra. Vi har inte råd att handla på andra ställen. 2 gånger varje vecka är jag här. Jag har barn och barnbarn.

Kvinna, 55 år, Majorna

Tycker det är en trevlig promenad. Köpt mycket till mina barn.
Tycker man ska göra fint mot älven. Kunna använda skolan till
loppis på helgen. Mer ideellt.

Kvinna, 67 år, Masthugget

Spännande mötesplats, stor fyndpotential. Möten som du inte
gör annars. Brottnings ibland.

Kvinna, 34 år, Majorna

Staden ska ha sådana här marknader. Annat i stan är för dyrt.

Par, 40 år, Angered

Vad vore Göteborg utan Kommersen? Det måste finnas!
Vi gillar detta!

Kvinna, Göteborg

Med stadsmuseets satsning på Kommersen och byggnadens
historia, får vi som önskar kvar verksamheten i våra liv lite till-
skott av hopp. Och här finns mycket kulturhistoria att ösa ur.

Man, 70 år, Älvsborg

Kommersen behövs som social mötesplats och fyller en funk-
tion inte vara för sitt närområde, utan även för övriga boende
i staden. Av den anledningen borde det kulturminnesmärkas
och bevaras.

Man, 30 år, Majorna

Kommersen är ett ställe man har roligt att gå på. Är här varje
vecka i 20 år. Folkliv. Billigt.

Kvinna, 72 år, Sandarna

Riv och bygg nytt.

Man, 38 år, Göteborg

Det här är ett utmärkt sätt att ta vara på gamla grejer. Man kan
hitta fantastiska grejer här, det är också en mötesplats.

Kvinna, 64 år, Johanneberg

En hållbar utveckling, är också utveckling. Att handla begagnat är ett sätt att spara på såväl miljö som vårt "slit och slängsamhälle". Det är viktigt att vi hushåller med de resurser vi har och att vi står vakt om hur arbetsvillkor för klädindustrin tillåts/ej tillåts.

Två kvinnor, Majorna

Härligt ställe. Ibland kan man hitta intressanta saker. Jag gillar de mystiska sakerna bäst. Men det är tråkigt att det också finns folk som säljer alltid samma objekt, och det är oftast inte gamla prylar.

Kvinna, 26 år, Eriksberg

Här kan man vara köpa "skit", 5 – 10 kr. den fyller en funtion. De flesta som kommer hit vet vad de får. De skulle ha målat fräschare, det klingar inte rätt för mig.

Hen, 60 år, Biskopsgården

I [hjärta] Kommersen! Jag är här varje helg! Bygg nya bostäder med Kommersen i nedre plan.

Kvinna, 26år, Linnestaden

Kommersen må vara sunkigt, kallt och fult på insidan, men utsidan är riktigt fin. Jag beundra konsten på fasaden. Och på Kommersen kan man göra riktigt coola fynd.

Kvinna, 16 år, Biskopsgården

Min åsikt är att hamnen ska vara levande. Ett bra ex. är att låta "kinesiska rest" hus bli ett konstnärshus eller museum. Att gräva upp hela innerstaden i GBG är helt tokigt. Kostnaderna kommer att öka. Jag tycker att betalningsstationerna är bra men dåligt placerade.

Man, Göteborg

Kommersen är ett väldigt bra ställe och ligger perfekt. En av stans bästa loppisar.!

Man, 22 år, Västra Frölunda

Vi tycker att de tär suveränt med loppisar! Istället för att slänga saker man inte berhöver kan någon annat få nytta av dem!

Okända

Lite moderniseringar hade behövts. Men vara kvar. Är här 1-2 gånger per månad. Gillar mest att folk säljer sina egna prylar.

Kvinna, 65 år, Vasastaden

Pappa är mest här och jag hänger med ibland. Det är roligt, man hittar många saker. Huset är lite gammalt och jag vet inte vad jag tycker om att det ska vara kvar.

Kvinna, 12 år, Hisingen

Bra med många människor. Jag kan inte köpa när det är dyrare än så här. Jag kommer hit varje vecka. De kan bygga om så att det blir en källare under.

Man, 38 år, Hjällbo

Jag besöker Kommersen varje helg, det passar min plånbok. Det är lite brötigt, en del stånd går jag aldrig till. Jag tycker att man ska ha det kvar. Det finns inget annat ställe som Kommersen. Folk åker långväga för att komma hit.

Kvinna, 55 år, Backa

Jag är här två gånger i månaden med mina syskon. Det är kul att se människor. Roligt att saker tas till vara. Kul handelsplats, tråkigt om den försvinner. Det är plats där folk kan ses. Det är dyrt på Myrornas och inte lika roligt.

Kvinna, 54 år, centrum

Det är den bästa platsen. Jag kommer alltid hit. Det är bättre att använda på nytt än att slänga.

Man, 50 år, Lundby.

Jag är här ibland. Det är en häftig och annorlunda plats. En plats för alla.

Man, 73 år, Linnéstaden.

Kommersen är ett ovanligt inslag i staden som bidrar med en skön känsla.

Kvinna, 22 år, Backa

A mixture of kitch and interesting antique stuff.
Nice place where you could make out much more.

Kvinna, 22 år, Malmö

Many interesting things – a unique experience!

Man, 32, Canada/Tyskland

Hej! Jag tycker att den här loppmarknaden behövs, det är många som kommer och hälsar på Kommersenmarknaden för att handla och använder sin tid här. Jag tycker att det är jätteroligt och behövs.

Okänd

En spännande byggnad med trevliga saker.

Man, 22 år, Backa

Bra ställe, man kan hitta fina grejer och träffa andra människor. Det är lite av ett andrum för mig. Ibland handlar man lite ibland vill man bara få tiden att gå. Är här 2 gånger per månad.

Man, 55 år, Hammarkullen

Synd om det skulle lägga ner. Jag har stått här i 11 år.

Kvinna, 62 år, Göteborg

Alltså även om man inte fyndar något så är tanken att kunna göra det värd att åka hit! Jag går sällan tomhänt härifrån dock.

Man, Göteborg

Det är mycket bra här. Jag kan få min ekonomi att gå runt. Jag kommer hit varje vecka. Det är bättre att ha det kvar. Här kan jag träffa svenskar på ett annat sätt.

Kvinna, 45 år, Angered

Lite rörigt och ohygieniskt och kallt. Det är bra priser. Jag letar efter smycken. Jag är designer och ändringssömmerska.

Kvinna, 51 år, Kungsladugård

Jag tycker att det är bra här, mycket glädje. Grejerna är nästan gratis! Är här 2-3 gånger per månad och tycker att det är bra att människor tar det dom har hemma och säljer här så att det inte blir ett sånt överflöd. Det är viktigt med en sån här marknad i centrum.

Man, 55 år, Angered

Det är bra att man kan komma hit och träffa nya ansikten, prata och köpa grejer. Loppmarknaden behövs när området förändras.

Man , 49 år, Angered

Bra att det finns för man kan inte köpa grejer billigt annars. Jag gillar inte alla kläderna, de är inte fräscha alla gånger. Det är bra om det här får vara kvar.

Man, 29 år, Hjällbo

Jag tycker att man ska ta till vara på alla street-art som finns, typ graffiti och liknande.

Kvinna, 20 år, Majorna

Kommersen är en bra mötesplats för folk i ett allt mer individualiserat samhälle. Inga fler döda stadsdelar!

Man, 25 år, Sandarna

Hämtade teak på Strömman & Larsson, ca 1958-59 var jag här och handlade. Det är så bra att kunna återanvända grejer.

Man, 69 år, Nya Varvet

Gör kommersen till ett folkligt byggnadsminne och bevara verksamheten.

Kvinna, 40 år, Stigberget/Linnéstaden

Jag tycker Kommersen är bra för då slipper jag gåt ill andra affärer och köpa märkeskläder. Jag har varit här sen jag var liten med mamma och pappa, syrran, mitt ex och tjejen. Tar de bort marknaden tycker jag att man ska bygga en fritidsgård. Jag tycker det är kul här och brukar ta med mina vänner hit.

Man, 32 år, Högsbo

Jag tycker att det är bra att alla får en möjlighet att sälja grejer istället för att slänga.

Kvinna, 30 år, Lunden

Jag tycker att det är bra att alla får en möjlighet att sälja grejer istället för att slänga.

Kvinna, 30 år, Lunden

Jag tycker att det bör finnas en samlingspunkt i detta område. Second hand är ju mycket populärt.

Man, Tuve

URBAN CULTURES:
FALLET KOMMERSEN

GÖTEBORGS
STADSMUSEUM

GÖTEBORGS UNIVERSITET
HANDELSHÖGSKOLAN

